

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ОДЕСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ЕКОЛОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Інститут післядипломної освіти
Кафедра економіки природокористування

Кваліфікаційна робота бакалавра

на тему: **Вплив туризму на водні ресурси України**

Виконала студентка групи ЕТ- 5
спеціальності 101 «Екологія»
Бецель Євгенія Олегівна

Керівник к.екон.наук, доцент
Арестов Сергій Вікторович

Рецензент к.екон.наук, доц.
Смірнова Катерина Володимирівна

Одеса 2023

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ОДЕСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ЕКОЛОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Інститут післядипломної освіти

Кафедра економіки природокористування

Рівень вищої освіти бакалавр

Спеціальність 101 «Екологія»

(шифр і назва)

Освітня програма «Організація еколого-туристичної діяльності»

(назва)

ЗАТВЕРДЖУЮ

Завідувач кафедри економіки
природокористування

Губанова О.Р.

“27” квітня 2023 року

З А В Д А Н Н Я
НА КВАЛІФІКАЦІЙНУ РОБОТУ БАКАЛАВРА

студентці Бецель Євгенії Олегівни

(прізвище, ім'я, по батькові)

1. Тема роботи Вплив туризму на водні ресурси України

керівник роботи к.екон.н., доц. Арестов Сергій Вікторович

(прізвище, ім'я, по батькові, науковий ступінь, вчене звання)

затверджені наказом ОДЕКУ від “29” березня 2023 року № 33-С

2. Строк подання студентом роботи 10.06.2023 року

3. Вихідні дані до роботи матеріали періодичних видань, монографій, нормативно-правові акти, статті фахових збірників наукових робіт, статистична інформація, матеріали сайтів Інтернет-мережі

4. Зміст розрахунково-пояснювальної записки (перелік питань, які потрібно розробити): теоретико-методологічні засади дослідження стану водних ресурсів, зв'язок з туристичною індустрією, стан водних ресурсів, аналіз проблем та розгляд законодавчої бази, водні ресурси аналіз їх стану та шляхи удосконалення та зменшення впливу на них з боку туристичної індустрії.

5. Перелік графічного матеріалу (з точним зазначенням обов'язкових креслень): сумарні водні ресурси України, розподіл ресурсів місцевого стоку річок, рекомендовані площі для створення оптимальних умов відпочинку, тощо.

6. Консультанти розділів роботи

Розділ	Прізвище, ініціали та посада консультанта	Підпис, дата	
		завдання видав	завдання прийняв
	немає		

7. Дата видачі завдання 27 квітня 2023 року

КАЛЕНДАРНИЙ ПЛАН

№ з/п	Назва етапів кваліфікаційної роботи	Термін виконання етапів роботи	Оцінка виконання етапу	
			у %	за 4-х бальною шкалою
1.	Аналіз наукової літератури з досліджуваної теми, складення змісту, написання вступу.	27.04.23-04.05.23	82	4(добре)
2.	Написання першого розділу.	05.05.23-11.05.23	83	4(добре)
3.	Написання другого розділу.	12.05.23-21.05.23	84	4(добре)
	<i>Рубіжна атестація.</i>	22.05.23-26.05.23	83	4(добре)
4.	Написання третього розділу.	27.05.23-04.06.23	82	4(добре)
5.	Узагальнення отриманих результатів. Складення висновків та переліку посилань	05.06.23-09.06.23	84	4(добре)
6.	Перевірка роботи науковим керівником, надання відгуку, встановлення ступеню оригінальності, оформлення протоколу та висновку керівника.	10.06.23-12.06.23		
7.	Укладення авторського договору, подання КРБ на перевірку завідувачу кафедри, рецензування роботи.	13.06.23-17.06.23		
	Інтегральна оцінка виконання етапів календарного плану (як середня по етапам)		83	

Студент _____
(підпис)

Бецель Є. О.
прізвище та ініціали

Керівник роботи _____
(підпис)

Арестов С.В.
(прізвище та ініціали)

АНОТАЦІЯ

Кваліфікаційна робота бакалавра на тему: «Вплив туризму на водні ресурси України»

Бецель Євгенія Олегівна

Актуальність теми полягає в тому, що туристична діяльність має значний вплив на водні ресурси. Цей вплив може бути як позитивним аспектом (інформування людини про заповідні зони у рамках зеленого туризму, збереження унікальності річок, водойм), так і негативним - виснаження води, забруднення та деградація водних екосистем.

Метою роботи є характеристика і аналіз потенціалу водного туризму у сучасних умовах; визначення поняття та структури водного комплексу країни з метою виділення основних проблем і перспектив розвитку туризму в Україні.

Задачі дослідження: розкриття потенціалу та наслідки впливу туризму на водні ресурси.

Об'єктом дослідження є водні ресурси в Україні. Вони включають річки, озера, ставки, водосховища, підземні води та інші водні екосистеми, які забезпечують водні потреби людей, промисловість, сільське господарство та підтримують біологічну різноманітність.

Предмет дослідження - вплив туризму на водні ресурси України. Це охоплює аналіз взаємозв'язку між туристичною діяльністю та станом водних систем, виявлення позитивних та негативних наслідків туризму для водних ресурсів, оцінку забруднення води, використання водних ресурсів туристами, вплив на гідрологічний режим водних систем, а також розробку стратегій та заходів збереження та ефективного управління водними ресурсами в умовах туристичної діяльності.

Методи дослідження: передбачає поєднання якісних і кількісних методів збору та аналізу даних.

Результати дослідження, отримані в ході дослідження, можуть бути використані для розробки концепції розвитку рекреації та туризму регіонів

України, створення привабливих програм інвестування туристично-рекреаційних комплексів різного функціонального призначення, розробки нових туристичних маршрутів та розширення існуючих без негативного впливу на водні ресурси.

Структура і обсяг роботи. Робота складається із вступу, трьох розділів, висновку, літературних джерел. Повний обсяг тексту кваліфікаційної роботи бакалавра -69 сторінок, таблиць -3.

Ключові слова: туризм, водні ресурси, охорона водних ресурсів, водний туризм, водні системи.

ЗМІСТ

ВСТУП.....	7
1 ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ СТАНУ ВОДНИХ РЕСУРСІВ, ЗВ'ЯЗОК З ТУРИСТИЧНОЮ ІНДУСТРІЄЮ.....	8
1.1 Актуальність та аналіз стану водних ресурсів.....	8
1.2 Формулювання мети та завдань дослідження.....	11
1.3 Основні особливості впливу туризму на водні ресурси.....	13
2 СТАН ВОДНИХ РЕСУРСІВ, АНАЛІЗ ПРОБЛЕМ ТА РОЗГЛЯД ЗАКОНОДАВЧОЇ БАЗИ.....	17
2.1 Визначення основних понять туризму та водних ресурсів.....	17
2.2 Аналіз проблеми, пов'язаної з впливом туризму на водні ресурси..	33
2.3 Розгляд законодавчої бази та міжнародних стандартів у сфері охорони водних ресурсів.....	36
3 ВОДНІ РЕСУРСИ АНАЛІЗ ЇХ СТАНУ ТА ШЛЯХИ УДОСКОНАЛЕННЯ ТА ЗМЕНШЕННЯ ВПЛИВУ НА НИХ З БОКУ ТУРИСТИЧНОЇ ІНДУСТРІЇ.....	38
3.1 Аналіз стану водних ресурсів в Україні.....	38
3.2 Виявлення основних проблем та викликів, пов'язаних з туризмом і водними ресурсами.....	48
3.3 Оцінка впливу туристичної діяльності на водні системи (річки, озера, водосховища). Вивчення позитивних та негативних наслідків туризму.	52
ВИСНОВКИ.....	66
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	68

ВСТУП

Вода є критично важливим ресурсом для виживання людини та екологічної рівноваги, а її доступність та якість є важливими для розвитку та зростання індустрії туризму в Україні. Туристична діяльність має значний вплив на водні ресурси. Цей вплив може бути як позитивним аспектом (інформування людини про заповідні зони у рамках зеленого туризму, збереження унікальності річок, водойм), так і негативним - виснаження води, забруднення та деградація водних екосистем. Неправильна утилізація відходів, використання неконтрольованих засобів захисту від сонця та хімічних речовин можуть негативно впливати на якість води та екологічний стан водних екосистем. Водні ресурси мають важливе значення для сталого розвитку індустрії туризму, яка покладається на чисту воду в достатку для цілого ряду видів діяльності, включаючи відпочинок, їжу та напої, транспортування та проживання. Туризм є значним внеском в економіку України. За оцінками, спостерігалось 14 мільйонів міжнародних відвідувачів у 2019 році. Індустрія туризму створила можливості для працевлаштування, стимулювала економічне зростання та сприяла культурному обміну та взаєморозумінню. Однак туристична діяльність також має негативний вплив на навколишнє середовище, включаючи виснаження та забруднення води, а також деградацію природних ресурсів та екосистем. За статистикою найбільшу частку займає туризм вихідного дня (2-3 дні), далі йдуть невеликі туристські поїздки (6-7 днів), значно меншу частку займають 8-12-денні тури. Всі інші, більш тривалі, туристські поїздки випадають із статистики через нікчемність свого удільного ваги в загальній масі.

1 ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ СТАНУ ВОДНИХ РЕСУРСІВ, ЗВ'ЯЗОК З ТУРИСТИЧНОЮ ІНДУСТРІЄЮ

1.1 Актуальність та аналіз стану водних ресурсів

Зростання туристичної активності: Україна, як країна з багатим природним та культурним спадщиною, привертає все більше туристів, як внутрішніх, так і з-за кордону. Зростання туристичного потоку призводить до збільшення використання водних ресурсів, що може негативно впливати на екосистеми та якість водних об'єктів. Після нашої перемоги у російсько-українській війні кількість туристів може збільшитися дуже суттєво, адже багатьом захочеться познайомитися ближче з країною, яка творить історію.

Забруднення водних об'єктів: туристична діяльність, зокрема масовий туризм, може призводити до забруднення водних об'єктів. Неправильна утилізація відходів, використання неконтрольованих засобів захисту від сонця та хімічних речовин можуть негативно впливати на якість води та екологічний стан водних екосистем.

Виснаження водних ресурсів: збільшення потоку туристів у водних регіонах може викликати надмірне використання водних ресурсів, особливо під час сезону. Це може призводити до виснаження джерел та погіршення гідрологічного режиму водних систем.

Загроза для біорізноманіття: туризм може мати негативний вплив на водні екосистеми та біорізноманіття. Неконтрольоване відвідування водних природних заповідників та заплавлених територій може порушувати природні процеси та шкодити рідкісним видам рослин і тварин, коралів. Бажання туристів привезти додому якісь види морських рослин або тварин в великому масштабі може призвести до проблеми. Навіть маленький відламаний шматочок коралу «на пам'ять» може привести до загибелі цілого коралового рифу.

Водні ресурси мають важливе значення для сталого розвитку індустрії туризму, яка покладається на чисту воду в достатку для цілого ряду видів діяльності, включаючи відпочинок, їжу та напої, транспортування та проживання.

Туристичні види спорту, такі як водні види спорту, плавання та катання на човнах, також можуть порушити водні середовища проживання та загрожувати виживанню водних видів. Водний транспорт в Україні розвинутий слабо, й поступово занепадає, посідаючи одне з останніх місць за пасажирообігом. Загальна довжина судноплавних річкових шляхів останні роки постійно скорочується і становить трохи більше 2 тис.км. Розвиток водного туризму гальмується через застарілу матеріально-технічну базу, значний ступінь фізичного та морального зносу суден. Недостатній рівень розвитку технологій сучасної навігації, зокрема, сучасних електронних навігаційних річкових карт, перешкоджає розвитку як внутрішнього, так і міжнародного яхтінгу. На річці Дніпро у найбільших містах функціонують більше 20 яхт клубів. Виконуючи міжнародні вимоги сучасної навігації, їм потрібно переходити на сучасні технології та електронні навігаційні карти.

Туризм є значним внеском в економіку України. За оцінками, спостерігалось 14 мільйонів міжнародних відвідувачів у 2019 році. Індустрія туризму створила можливості для працевлаштування, стимулювала економічне зростання та сприяла культурному обміну та взаєморозумінню. Однак туристична діяльність також має негативний вплив на навколишнє середовище, включаючи виснаження та забруднення води, а також деградацію природних ресурсів та екосистем.

Вода є критично важливим ресурсом для індустрії туризму, а її доступність і якість мають важливе значення для стійкості галузі. Попит на воду в індустрії туризму залежить від ряду факторів, включаючи кількість туристів, тривалість їхнього перебування, види діяльності, якими вони займаються, і рівень наданих послуг. Використання води в індустрії туризму включає проживання, їжу та напої, відпочинок, транспортування та обслуговування.

Було проведено кілька досліджень впливу туризму на навколишнє середовище на водні ресурси в різних регіонах світу, підкреслюючи потребу в практиках сталого управління водними ресурсами в індустрії туризму. Дослідження виявили різні екологічні наслідки туризму для водних ресурсів, включаючи виснаження води, забруднення та деградацію водних екосистем.

Вичерпання води відбувається, коли потреба у воді перевищує наявну пропозицію, що призводить до виснаження підземних і поверхневих водних ресурсів. Туристичні види діяльності, такі як поля для гольфу, аквапарки та басейни, можуть значно сприяти виснаженню води, особливо в посушливих і напівпосушливих регіонах. Рекреація – розширене відтворення сил людини (фізичних, інтелектуальних і емоційних). У кожній країні світу є свій перелік групових та економічних інтересів, які суттєво впливають на тлумачення понять, що лежать в основі національних нормативних актів, регулюючих встановлені відношення в сфері туризму. Певним чином, правове регулювання туристичної діяльності конкретної країни залежить як від її економічної та туристичної політики.

У Законі України "Про туризм", який набрав чинності з 1 січня 2004 р., розкрито основні поняття в галузі туризму, а саме: туризм, турист, туристичний продукт, супутні туристичні послуги та товари, характерні туристичні послуги та товари, просування туристичного продукту, місце продажу (реалізації) туристичних послуг, місце надання туристичних послуг. Згідно Закону, туристичними ресурсами України є туристичні пропозиції, які пропонуються чи можуть пропонуватися вітчизняним та іноземним туристам для ознайомлення і використання.

Основні особливості туризму, на відміну від подорожей туризм - це переміщення людей в досить короткі проміжки часу. Тривалі подорожі здійснюються лише одиницями індивідуумів. Туризм ж масове явище ХХ століття, яке одержало свій розвиток у силу сформованої в розвиненому суспільстві політико-економічної ситуації. Люди (здебільшого трудящі за наймом) повсюдно отримали право на щорічну короткий (в середньому 2-3

тижні) відпустку. Після другої мі світової війни (1939-1945 рр..) люди в більшості своєму стали жити в достатку, дозволяє виділяти кошти на відпочинок і короткострокові подорожі з метою відпочинку. Розвинені транспортні засоби, відкрили еру трансконтинентальних польотів на повітряних суднах, дали цілком доступну можливість відвідування практично будь-яких куточків світу.

1.2 Формулювання мети та завдань дослідження

Це дослідження має на меті проаналізувати екологічний вплив туризму на водні ресурси в Україні та оцінити стійкість індустрії туризму в контексті управління водними ресурсами.

Дослідження буде зосереджено на обраних туристичних напрямках в Україні, включаючи прибережні курорти, гірські райони та міські центри, де, як відомо, туризм має значний вплив на водні ресурси.

Результати дослідження дадуть змогу зрозуміти екологічний вплив туризму на водні ресурси в Україні, чинники попиту на воду та її використання в індустрії туризму, а також ефективність поточної політики та методів управління для забезпечення сталого використання та збереження водних ресурсів. Дослідження також запропонує рекомендації щодо покращення управління водними ресурсами в індустрії туризму та підвищення її стійкості.

Завдання дослідження:

1. Аналіз стану водних ресурсів в Україні, їх розподіл та доступність для туристичної діяльності.
2. Визначення основних проблем та викликів, що виникають внаслідок туристичного потоку на водні ресурси України.
3. Оцінка впливу туристичної діяльності на водні системи, включаючи річки, озера та водосховища.

4. Вивчення позитивних та негативних наслідків туризму для водних ресурсів, зокрема забруднення води, виснаження джерел та вплив на біорізноманіття.
5. Аналіз законодавчої бази та міжнародних стандартів у сфері охорони водних ресурсів та ідентифікація можливостей їх впровадження для збереження водних систем у туристичних регіонах.
6. Розробка рекомендацій та стратегій збереження водних ресурсів в умовах туризму, включаючи ефективне управління туристичними потоками, впровадження екологічно чистих технологій та свідоме споживання водних ресурсів.
7. Формулювання практичних рекомендацій для урядових органів, туристичних підприємств та громадськості з метою забезпечення сталого розвитку туризму та збереження водних ресурсів.

Найпопулярніші у населення водні рекреації, пов'язані з морськими купаннями. Однак, як показує досвід багаторічних комплексних фізіотерапевтичних спостережень, відпочинок біля моря в спекотні літні місяці корисний далеко не всім, а в основному практично здоровим людям молодого і середнього віку.

Людам з порушеним здоров'ям, особливо літнім, краще відпочивати в умовах звичного для них клімату. Це, звичайно, зрозуміло, однак попит на відпочинок біля моря поки що перевищує пропозицію.

Рибогосподарський потенціал водних об'єктів суттєво впливає на масштаби їх рекреаційного використання, оскільки любительська риболовля є одним з наймасовіших видів водних рекреацій. Тому важливо, щоб гідрологічний і гідрохімічний режими водойм були оптимальними для відновлення рибних ресурсів.

Значний вплив на масштаби рекреаційного використання водних об'єктів мають такі фактори, як транспортне освоєння і доступність водойм. Для короткочасного відпочинку без ночівлі межею транспортної доступності вважається 60-70 кілометрів (тобто не більше 2 годин їзди на транспорті).

Для короткочасного відпочинку з ночівлею ця межа може бути збільшена до 3-4 годин, а для тривалого відпочинку - до 1-2 доби. Рекреаційна цінність водних об'єктів особливо зростає тоді, коли їх берегова зона обладнана відповідним чином, тобто створена рекреаційна інфраструктура - пляжі, суднові станції, причали, пункти харчування, лікування, прокату, розваг, санітарно-технічне облаштування. В переважній більшості наукових і проектних робіт, присвячених перспективному розвитку рекреації, основну увагу звичайно приділяють достатності природних умов і ресурсів для прогнозного рекреаційного попиту. Очевидно, не меншу увагу, враховуючи масштаби сучасних рекреацій, слід приділяти і тому, як рекреаційна діяльність в цілому та її різні види впливають на природне середовище. Для водної рекреації врахування цього положення набуває принципового значення. Якщо одні автори вважають, що зони відпочинку є тільки фактором ризику щодо забруднення водних об'єктів, то інші відносять рекреацію до групи основних антропогенних факторів, які негативно впливають на санітарний стан водойм.

1.3 Основні особливості впливу туризму на водні ресурси

Об'єктом дослідження є водні ресурси України. Вони включають річки, озера, ставки, водосховища, підземні води та інші водні екосистеми, які забезпечують водні потреби людей, промисловість, сільське господарство та підтримують біологічну різноманітність.

Річки здавна виконують дуже важливу роль у житті людини. Це - природні оборонні рубежі, транспортні артерії, джерела енергії, прісної води й риби, традиційні місця відпочинку. Остання функція набуває дедалі більшої ваги у сьогоденному світі.

Річки стають стрижнями опорного рекреаційно-туристичного каркасу цілих країн і окремих регіонів. Яскравими прикладами є Україна, де Дніпро і його притоки перетворилися на головні "коридори" росту багатьох обласних

рекреаційних систем. Озера приваблюють туристів і як місця пляжно-купального відпочинку з елементами водного туризму, і як об'єкти споглядання. Прикладом першого напрямку використання приозерних природних комплексів є Шацькі озера (Україна). У зв'язку з істотними неоднорідностями розподілу по акваторії основних показників і характеристик кожне водосховище необхідно розглядати як систему взаємодіючих природних комплексів меншого рангу по відношенню до всієї водойми в цілому, просторову структуру (розміщення) і функціонування яких доцільно виявляти з допомогою районування.

Розробку конкретних рекомендацій для водосховищ з метою покращення просторової і функціональної структури комплексних складових можна проводити на основі детального вивчення структури, яке проводиться шляхом комплексного районування. Тому для розробки основних принципів планувального та інженерного поліпшення водосховищ результати, отримані при їх районуванні, є важливим вихідним матеріалом.

Метою планування є визначення найдоцільніших видів господарської, рекреаційної і природоохоронної діяльності на ділянках акваторій та у береговій зоні.

Результатом планування водосховища є конкретна схема розміщення, організації, режиму функціонування і взаємодії промислових, транспортних, селітебних, сільськогосподарських, рекреаційних, біопродуктивних, природоохоронних, заповідних, буферних, водоохоронних зон, а також зон особливо несприятливої дії.

Заключним етапом підходу є облаштування водойм, тобто сукупність різних заходів, які здійснюються з метою управління водоймами і спрямованих на раціональне і комплексне використання їх ресурсів.

При комплексному облаштуванні водойм необхідне використання даних районування і планування, які створюють необхідну основу для вибору, облаштування і проектування заходів, визначення їх складу, об'єму, послідовності, місця і часу проведення. Функціональне призначення водних

ресурсів як соціальної інфраструктури пов'язано із створенням соціальних умов для життєдіяльності людей в результаті задоволення потреб у воді з метою підвищення рівня життя. Як соціальна інфраструктура водні ресурси непрямим чином (побічно) впливають на процес матеріального виробництва, створюють важливі умови для розширеного відтворення, зростання продуктивності праці.

В процесі виконання функціональних обов'язків у вигляді інфраструктури висвітлюються складні відносини між органами управління економікою країни в цілому і окремими територіями, підприємствами, господарствами, що визначають стан, перспективи та ефективність використання водних ресурсів в народному господарстві, склад заходів, що забезпечують зберігання води як природного ресурсу. Туристична діяльність – пов'язана з організацією всіх форм виїзду людей з місць постійного проживання в оздоровчих цілях, для задоволення пізнавальних інтересів або в професійно – ділових цілях без занять оплачених діяльністю в місцях тимчасового перебування. Суспільні відносини, що мають місце при здійсненні туристичної діяльності, є дуже різноманітними. Вони відрізняються між собою за суб'єктним складом та змістом, мають різні об'єкти. Доходи від діяльності підприємств індустрії гостинності та туризму формуються насамперед за рахунок надходжень від реалізації основних в тому числі спеціальних, додаткових та супутніх видів послуг.

Таким чином, наведений перелік основних понять показує, що туризм – є складне явище, яке залежить від багатьох соціально – економічних, юридичних, природно – кліматичних чинників і регулюється ними. Первісне розуміння туризму зводилося до його розуміння як пересування і часове перебування людей поза постійним місцем проживання. Однак у процесі історичного розвитку зміст і значення цього поняття постійно зазнавали зміни й доповнення. Туристична термінологія досить швидко змінюється, відображаючи стрімкі зміни які відбуваються у формування суспільних відносин та туризму.

Туризмологія як науковий напрям проходить процес свого становлення, тому понятійно-термінологічний апарат зазнає істотних змін. У туризмі взаємодіють різні групи суб'єктів, що описують сферу цієї діяльності.

Умовно їх можна поділити на такі види: туристи, організації, що надають туристам товари і послуги, місцеві органи влади, місцеве населення.

Отже, туризм є сукупністю явищ і взаємовідношень, виникаючих при взаємодії туристів, постачальників, місцевих органів влади та населення в процесі туристичної діяльності. Вихідними поняттями в туризмі є: мандрівництво, туризм, рекреація.

2 СТАН ВОДНИХ РЕСУРСІВ, АНАЛІЗ ПРОБЛЕМ ТА РОЗГЛЯД ЗАКОНОДАВЧОЇ БАЗИ

2.1 Визначення основних понять туризму та водних ресурсів

Туризм - це подорожі та перебування людей в інших регіонах або країнах, які відрізняються від їхнього звичайного місця проживання. Туризм може бути організованим (за допомогою туроператорів, турагентств) або індивідуальним. Він включає в себе відвідування туристами різних місць, таких як природні пам'ятки, історичні об'єкти, культурні атракції, релігійні місця та інші туристичні об'єкти.

У туризмі взаємодіють різні групи суб'єктів, що описують сферу цієї діяльності. Умовно їх можна поділити на такі види:

1. Туристи – особи, які відчувають різні психологічні й фізичні потреби, природа яких визначає напрямки і види людської участі у туристичній діяльності.
2. Організації, що надають туристам товари і послуги – це підприємці, для яких туризм є джерелом отримання прибутків.
3. Місцеві органи влади – для яких туризм є важливим чинником економіки.
4. Приймаюча сторона – місцеве населення для яких туризм є важливим чинником його зайнятості.

Отже, туризм є сукупністю явищ і взаємовідношень, виникаючих при взаємодії туристів, постачальників, місцевих органів влади та населення в процесі туристичної діяльності. З'ясуємо визначення основних понять, а саме: мандрівництво, туризм, рекреація.

Мандрівництво – це переміщення людей у часі й просторі, а людина, що здійснює мандрівку, незалежно від мети, напрямків, засобів переміщення і часових відрізків є мандрівником.

Туризм – часове переміщення людей з місця свого постійного проживання в іншу країну чи місцевість у межах своєї країни у вільний час із метою

отримання задоволення й відпочинку, оздоровчих, гостинних, пізнавальних або в професійних цілях, але без здійснення будь-якої оплачуваної діяльності.

1. За статистикою найбільшу частку займає туризм вихідного дня (2-3 дні), далі йдуть невеликі туристські поїздки (6-7 днів), значно меншу частку займають 8-12-денні тури. Всі інші, більш тривалі, туристські поїздки випадають із статистики через нікчемність свого удільного ваги в загальній масі.

2. Для туризму важливо визначити категорію місця постійного проживання (місце проживання). Туризм передбачає виїзд людей з місця свого постійного проживання в іншу місцевість, країну в цілях туризму. Переміщення в межах місцевості постійного проживання, наприклад щоденні поїздки на роботу, не можуть бути віднесені до туризму. В країні, де є правовий інститут прописки, це - місце прописки, що реєструється відповідними службами державної влади, що регулює міграцію населення. Має місце інша понятійна категорія - звичайне місце постійного проживання визначається строк, протягом якого людина постійно проживає в одному і тому ж місці (місті, селищі, районі). При цьому для кожного певного місця, району, країни, а також населення слід виділяти осіб, які можуть бути віднесені до категорії постійних жителів або відвідувачів.

Наприклад, за статистикою внутрішнього туризму важливо обмежити категорії населення, які йдуть щодня на роботу на певні тимчасові проміжки і відстані. Так, для невеликого міста це буде 20-30 хв при відстані в кілька кілометрів, для великого міста - поїздки на роботу тривалістю до 3 год на відстань понад 50-100 км. Слід враховувати і мінімальний проміжок від-ності жителя в цьому місці, а також відмінності і особливості місцевостей і адміністративних територій. Для жителя невеликого селища поїздка на 70 км буде далеким подорожжю. У той же час в Москві або Волгограді це відстань знаходиться в межах міської риси. Дуже непростий питання-чи є туристами дачники, наступні на свої дачі у вихідні дні на відстань більше 120 км? Мало

хто з мають в Росії ділянки погодиться назвати ці поїздки відпочинком і туризмом, скоріше, це тяжка праця.

3. Визначення періоду вільного часу виходить із про-ного розуміння туризму як способу відпочинку. Воно недостатньо справедливо для деяких видів туризму, наприклад для професійно-ділового, учасники якого найчастіше скоюють поїздки як фахівці, відряджені фірмою.

4. Найважливішою категорією є мета туризму, яка дозволяє чітко виділити види діяльності, що відносяться до туризму і попадають під пільгові митні, податкові та інші бажані режими, що встановлюються державній вами виключно для туризму. Головні цілі туризму: розважальні, рекреаційні і пізнавальні. Другими за значимістю є цілі оздоровчі і лікувальні, далі слідує професійно-ділові, гостьові і пр.

5. Туризм - важлива складова економіки багатьох держав, яка забезпечує зайнятість місцевого населення, завантаження готелів і готелів, ресторанів, видовищних заходів, надходження іноземної валюти та ін. Туризм заснований на експлуатації місцевих туристських ресурсів, що приносить даної; місцевості або державі дохід. Туризм залежно від складових послуг і категорій населення поділяється на внутрішній і міжнародний.

Внутрішній туризм - тимчасовий виїзд громадян конкретної країни з постійного місця проживання в межах національних кордонів тієї ж країни для відпочинку, задоволення пізнавальних інтересів, занять спортом і в інших туристських метою. Внутрішній туризм не представляє собою окрему сферу, а пов'язаний з усіма іншими секторами національного життя.

Міжнародний туризм - систематизована і цілеспрямована діяльність підприємств сфери туризму, пов'язана з наданням туристських послуг і туристського продукту іноземним туристам на території Російської Федерації (в'їзний туризм) і наданням туристських послуг і туристичного продукту за кордоном (виїзної туризм). Туризм у багатьох країнах - діяльність, що перебуває під пильною увагою держави як економічно вигідна і прибуткова галузь.

Має також місце поняття національний туризм - сукупність діяльності сфері внутрішнього і виїзного туризму, тобто обслуговування туристів з числа жителів своєї держави.

Терміном "туристичні пропозиції" охоплюється широке коло природних, історикокультурних, географічних ознак України, котрі можуть всебічно задовольняти пізнавальні, оздоровчо-спортивні, духовні та інші потреби подорожуючих.

У цьому Законі також виділені організаційні форми й види туризму: Особливості здійснення окремих видів туризму встановлюються законом.

Учасниками відносин, що виникають при здійсненні туристичної діяльності, є юридичні та фізичні особи, які створюють туристичний продукт, надають туристичні послуги (перевезення, тимчасового розміщення, харчування, екскурсійного, курортного, спортивного, розважального та іншого обслуговування) чи здійснюють посередницьку діяльність із надання характерних та супутніх послуг, а також громадяни України, іноземні громадяни та особи без громадянства (туристи, екскурсанти, відвідувачі та інші), в інтересах яких здійснюється туристична діяльність.

Суб'єктами, що здійснюють та/або забезпечують туристичну діяльність (далі – суб'єкти туристичної діяльності), є: туристичні оператори (далі – туроператори); туристичні агенти (далі – турагенти); інші суб'єкти підприємницької діяльності, що надають послуги з тимчасового розміщення (проживання), харчування, екскурсійних, розважальних та інших туристичних послуг; гіді-перекладачі, екскурсоводи, спортивні інструктори, провідники та інші фахівці туристичного супроводу.

Тур – це туристична подорож (поїздка) за визначеним маршрутом у конкретні терміни, що забезпечена комплексом туристичних послуг (бронювання, розміщення, харчування, транспорт, рекреація, екскурсії тощо).

Отже, туризм включає комплекс матеріально – речовинних, інформаційних, організаційних та інших передумов, що забезпечують туристу умови, які

дозволяють задовольнити туристичну зацікавленість і сформувані цілі, які спонукали його до цього виду рекреації.

Слід відзначити, що на сучасному етапі в основу системи статистики міжнародного туризму покладений термін "відвідувач", введений в 1963 р. на Римській конференції ООН по туризму і подорожам при визначенні поняття "турист". Представники країн-учасниць не змогли дійти єдиної думки, й у міжнародній статистиці було прийнято поняття "тимчасовий відвідувач" (у тому числі міжнародний та внутрішній відвідувач).

Сучасний термін "відвідувач" у статистиці туризму включає в себе дві категорії: - туристи – відвідувачі, які ночують; - одноденні відвідувачі – не здійснюють жодної ночівлі в установах для колективного чи індивідуального розміщення.

Поняття "одноденний відвідувач" включає також пасажирів круїзних суден, яхт, потягів. Згідно з рекомендаціями Римської конференції ООН, до статистики міжнародного туризму не включаються громадяни, які здійснюють подорожі у процесі виконання державних службових обов'язків: візити державних діячів, дипломатичні й торговельні місії тощо.

Термін "відвідувач" визначає будь-яку особу, яка подорожує у будь-яке місце на термін, що не перевищує 12 місяців і головною метою подорожі якого не є заняття оплачуваною діяльністю із джерел у місці відвідування. Законодавство багатьох країн, в тому числі України, ґрунтується на визначеннях, розроблених комісією ООН зі статистики подорожей і туризму.

Але при цьому припускаються певні відхилення від цих визначень. Так, відповідно до загальної термінології міжнародного туризму багато подорожуючих поза місцем свого постійного проживання не є туристами, в тому числі тимчасові працівники, військові, дипломати, мігранти, біженці та ін. Серед них виділяють загальну категорію візитерів, яких поділяють на одноденних відвідувачів та екскурсантів.

Екскурсанти — це особи, які відвідують місто або тимчасово перебувають у країні чи місцевості поза місцем свого постійного проживання на короткий

час (не більше 24 годин), у тому числі пасажери та екіпажі круїзних суден, повітряних лайнерів, що виходять у місто на екскурсії, власне екскурсанти, що прибули на одноденні екскурсії. Всі інші категорії візитерів відносять до одноденних відвідувачів. Крім того, згідно з рекомендаціями до категорії "турист" не слід включати осіб, що подорожують по країні відвідування транзитом. Але в Україні вони включаються до статистичних звітів як туристи, враховуючи, що вони тривалий час перебувають у дорозі й користуються туристичними послугами.

Є й інші відхилення від зазначених рекомендацій як в Україні, так і в інших країнах світу. Наприклад, в українському та в російському законодавствах паралельно застосовуються два терміни – туристський і туристичний, але не сформульовані суттєві відмінності цих тлумачень. Таким чином, категорії міжнародної статистики, відображені у законодавстві України, потребують уточнення та більш чітких тлумачень.

У Законі України "Про туризм" немає визначення поняття "туристична індустрія", а міститься визначення туристичного продукту. Ключовим у визначенні цього поняття є категорія " послуга ". Тому подаємо загальноприйняте визначення із літературних джерел поняття "туристична індустрія" як сукупність підприємств, установ та організацій матеріальної й нематеріальної сфери, які забезпечують виробництво, розподіл, обмін й споживання туристичних ресурсів і створення туристичної інфраструктури.

Послуга – це дія, вчинок, що дає користь, допомогу іншому. Усі туристичні послуги можна поділити на дві групи: матеріальні та нематеріальні. Такий поділ має не тільки теоретичне, але і велике практичне значення.

У кожній країні світу є свій перелік групових та економічних інтересів, які суттєво впливають на тлумачення понять, що лежать в основі національних нормативних актів, регулюючих встановлені відношення в сфері туризму. Певним чином, правове регулювання туристичної діяльності конкретної країни залежить як від її економічної та туристичної політики. Законодавство

багатьох країн, в тому числі України, ґрунтується на визначеннях. Правове регулювання туристичної діяльності зазвичай ґрунтується на визначеннях та рекомендаціях міжнародних організацій, таких як Всесвітня організація туризму (UNWTO), яка встановлює стандарти та принципи сталого туризму. Країни можуть використовувати ці стандарти та рекомендації як основу для свого законодавства і політики в галузі туризму.

Комісія ООН зі статистики подорожей і туризму (UNWTO) розробила визначення туризму, яке широко використовується як міжнародний стандарт.

Згідно з UNWTO, туризм визначається як "міжнародні подорожі осіб до країн-приймачів, включаючи проживання там принаймні на одну ніч, з метою нерезидентного використання послуг, наданих на цій дестинації".

Країни також можуть розробляти власні законодавчі акти, які визначають правила та вимоги для туристичної діяльності в межах своїх територій. Ці законодавчі акти можуть стосуватися регулювання туристичних послуг, охорони навколишнього середовища, забезпечення безпеки туристів, управління туристичними ресурсами та багато іншого.

Україна також має свою національну законодавчу базу в галузі туризму. Наприклад, законодавство України "Про туризм" регулює туристичну діяльність в країні та містить положення про права та обов'язки туристів та туристичних організацій, механізми ліцензування та сертифікації, заходи щодо охорони природи.

Але при цьому припускаються певні відхилення від цих визначень. Так, відповідно до загальної термінології міжнародного туризму багато подорожуючих поза місцем свого постійного проживання не є туристами, в тому числі тимчасові працівники, військові, дипломати, мігранти, біженці та ін. Серед них виділяють загальну категорію візитерів, яких поділяють на одноденних відвідувачів та екскурсантів. На думку фахівців, термін "туристичний" походить від слова "туризм", а "туристський" — від слова "турист".

Туризм можна розглядати в широкому і вузькому значенні.

В широкому розумінні до туризму належить будь-який маршрут вашого переміщення у просторі, який виходить за межі буденності або за рамки повсякденних справ. Так, щоденні поїздки з дому на роботу і з роботи додому, до туризму не відносять, а постійні виїзди на рибалку чи в ліс - уже туризм. Прогулянка магазинами по дорозі на роботу - це не туризм, а от відвідування ярмарку або цілеспрямована поїздка в торговий центр в іншому місті належить до туризму, якщо ця поїздка не здійснювалась за товарами, які регулярно купуються для повсякденних потреб.

У вузькому значенні туристичними вважають всі спеціально організовані маршрути по переміщенню громадян, які здійснюються за їх рахунок (або за рахунок організацій, що їх послали), окрім переміщень, пов'язаних із виконанням професійних обов'язків. Фактично організацією туризму, у вузькому значенні, займаються спеціальні організації (туристичні фірми, бюро, агентства та ін.), які в загальному називаються суб'єктами туристичної діяльності. Згідно із законом України "Про туризм", суб'єкти туристичної діяльності - це підприємства, установи, організації незалежно від форм власності, фізичні особи, що зареєстровані у встановленому чинним законодавством України порядку і мають ліцензію на здійснення діяльності, пов'язаної з наданням туристичних послуг.

Таким чином, суб'єкти туристичної діяльності обслуговують людей (туристів), які тимчасово виїхали зі свого постійного місця проживання.

Отже, турист - особа, яка здійснює подорож у межах своєї країни або в іншу країну з різною, не забороненою законом країни перебування метою, на термін від 24 годин до шести місяців, без здійснення будь-якої оплачуваної діяльності та із зобов'язанням залишити країну або місце перебування в зазначений термін.

Водні ресурси - це вода у всіх її формах, що включає поверхневі та підземні води. Вони включають річки, озера, водосховища, водні басейни та інші водні об'єкти. Водні ресурси забезпечують важливі екосистемні функції,

такі як забезпечення питної води, зрошення для сільського господарства, регулювання клімату та біологічну різноманітність.

Вода – одна з найважливіших компонентів біосфери, основа життя на Землі та є одним з найголовніших видів природних ресурсів.

Поняття водні ресурси охоплює всі води нашої планети, що перебувають у вільному, хімічно незв'язаному стані. Вони у широкому розумінні складаються з вод Світового океану та поверхневих (ріки, озера, водосховища, ставки) і підземних вод суходолу, а також вод, зосереджених у льодовиках, заболочених і перезволожених ґрунтах, атмосфері. У вузькому розумінні до поняття водні ресурси належать поверхневі та підземні води певної території й акваторії, придатні для використання у сільськогосподарському і промисловому виробництві та для задоволення комунально-побутових потреб населення.

Водні ресурси являють собою стратегічний, життєво важливий природний ресурс, що має особливе значення. Вони є національним багатством кожної країни, однією з природних основ її економічного розвитку. Вони забезпечують усі сфери життя і господарської діяльності людини, визначають можливості розвитку промисловості й сільського господарства, розміщення населених пунктів, організації відпочинку й оздоровлення людей.

Велику увагу водним ресурсам приділяє Гідроекологія — наука, що вивчає водні екосистеми, їхні структури і закономірності функціонування, зумовлені взаємодією гідробіонтів як між собою, так і з навколишнім водним середовищем.

У зв'язку з інтенсивним використанням водних ресурсів у 90-і роки ХХ ст. з'явилося поняття водогосподарської екології — напрям у науці, який комплексно і всесторонньо вивчає водогосподарський та екологічний стан водних і навколоводних екосистем, об'єднує результати досліджень різних галузей знань з дослідженнями кількісних і якісних методів впливу

господарської діяльності на використання водних ресурсів і їх стан (А. В. Яцик).

Як самостійну навчальну дисципліну гідроекологію включено до програми підготовки фахівців біологічного, екологічного, географічного (гідрологів) та сільськогосподарського профілю.

Основні поняття туризму та водних ресурсів є ключовими для розуміння впливу туризму на водні ресурси. Дослідження цього впливу дозволяє оцінити наслідки туристичної діяльності на водні системи та розробити стратегії збереження та ефективного управління водними ресурсами.

Водні ресурси являють собою частину природних запасів води, яка безпосередньо приймає участь або може приймати участь у суспільному виробництві в конкретних історичних умовах при певному розвитку продуктивних сил. Це визначення характеризує водні ресурси не тільки як природне явище, але й як соціально-економічну категорію, що тісно пов'язана з рівнем розвитку людського суспільства.

Водні ресурси характеризуються специфічними особливостями, що відрізняють їх від інших природних ресурсів — землі, надр, лісів. Усім видам запасів води притаманна висока динамічність і взаємозв'язок, що пояснюється об'єктивними процесами кругообігу води в природі. Завдяки цим властивостям існує можливість багаторазового і багатоцільового використання певних обсягів водних ресурсів, що розкриває шляхи раціонального використання води.

Враховуючи велике значення водних ресурсів для життя суспільства, їх можна розглядати у вигляді водогосподарської інфраструктури, що обслуговує виробничу і соціальну сфери суспільної діяльності.

Головна функція водних ресурсів, як виробничої інфраструктури, полягає в тому, що в результаті надання послуг специфічного виду, вона забезпечує безперервність обороту всіх форм і частин суспільного продукту, охоплюючи всі стадії, починаючи від стадії виробництва до споживання, сприяє нормальному функціонуванню промисловості, будівництва,

сільського господарства, інших видів діяльності. Водні ресурси, як виробнича інфраструктура, не створюють ні предметів праці, ні продуктів споживання, лише створюють сприятливі умови для розвитку матеріального виробництва. Праця, що реалізується в таких умовах, є продуктивною і має суспільно необхідний характер, а діяльність, що пов'язана з виробничим обслуговуванням галузей народного господарства, збільшує вартісне значення сукупного продукту і національного доходу.

В Україні тисячі великих і малих річок, в складі яких 117 річок довжиною понад 100 км. Найбільш водоносні, економічно важливі за значенням — Дніпро, Дністер, Південний Буг, Сіверський Донець, Тиса, Десна, Прип'ять, Дунай, Прут. Місцевий річковий стік у середньому за водністю році — 50 км³. Якщо в Закарпатській, Івано-Франківській, Львівській областях на одного жителя припадає від 2 до 7 тис. м³ місцевого стоку, то в Донецькій, Запорізькій, Дніпропетровській, Миколаївській, Одеській, Херсонській — лише від 0,13 до 0,4 тис. Основна водна артерія — Дніпро, стік якого дорівнює близько 65% стоку всіх річок України.

Нерівномірний розподіл останніх по її території пояснюється неоднаковими кліматичними умовами, різним характером рельєфу, геологічною структурою окремих районів тощо. Уся річкова мережа, що забезпечує водними ресурсами всі регіони, складається з дев'ятох основних водозабірних басейнів: Вісли (на північний захід); Дунаю (сюди відносяться ріки Закарпаття); Дністра; Південного Бугу; Дніпра; Сіверського Дінця; водозабірні басейни між Дунаєм та Південним Бугом; між Дніпром і Доном. Окремий басейн утворюють річки Криму.

Сумарні водні ресурси України в середньоводний рік (р-95%) становлять 48,8 куб. км, у багатоводний рік (р-50%) - 83.5 куб. км.

Таблиця 2.1

Сумарні водні ресурси України

Басейни рік	Водні ресурси, що формуються межах України		Стік, що надходить із сусідніх територій		Сумарні водні ресурси	
	P – 50%	P – 95%	P – 50%	P – 95%	P – 50%	P – 95%
Дніпро	19,7	12,0	33,7	20,2	53,4	32,2
В тому числі:						
Прип'ять	6,8	2,0	5,8	3,6	12,6	6,5
Десна	3,3	1,7	7,9	4,5	11,2	6,2
Сіверський Донець	2,7	0,7	1,8	1,2	4,5	1,9
Річки Приазов'я	0,5	0,1	-	-	0,5	0,1
Південний Буг	3,4	1,5	-	-	3,4	1,5

Дністер	9,2	5,3	0,8	0,7	10,9	5,9
Прут	2,9	1,6	-	-	1,3	0,6
Тиса	6,5	3,7	2,5	1,4	4,2	2,1
Західний Буг	1,3	0,6	1,8	1,0	1,8	0,8
Ріки причорномор'я	0,2	-	-	-	0,2	-
Ріки Криму	0,7	0,2			0,7	0,2
ВСЬОГО по Україні	47,1	25,0	44,1	27,9	83,5	48,8

При плануванні використання водних ресурсів слід брати до уваги значні коливання об'єму за тривалий період, а також протягом року. Необхідно відзначити, що водні ресурси розміщені по території України вкрай нерівномірно, що дуже утруднює їх використання в народному господарстві. Найбільш водозабезпеченими є Карпати. Займаючи площу 20,2 тис. кв. км., на них припадає 22% всього місцевого річкового стоку. Друге місце по водозабезпеченості території займає Полісся. Займаючи площу 87,9 тис. кв. км, або 8,2% території України, на нього припадає 16,3% місцевого стоку.

Лісостеп має середню водозабезпеченість території, тут на 1 кв. км. її площі припадає 92 тис. куб. м місцевого стоку. Всього на території цієї зони формується більше 40% його загального об'єму в Україні. Найменш водозабезпеченими є райони Степу. Тут на 1 кв. км. припадає всього лише 23 тис. куб. м місцевого стоку, у Херсонській обл. - 5,1, Одеській - 10,9, Миколаївській - 20,3, Запорізькій - 22,5 тис. куб. м, тоді як в Івано-

Франківській - 312 і в Закарпатській - 360 тис. куб. м Південь України належить до найбільш во до дефіцитних її районів.

Таблиця 2.2

Розподіл ресурсів місцевого стоку річок

Зони	Місцевий стік						
	Площа тис. га	Куб. км.	В % до загального стоку	На № кв. км. терит. куб. м.	На 1000 га с/г угідь тис. Куб. м.	На 1000 га. ріллі, тис. куб. м.	На одного жителя, куб. м.
1	2	3	4	5	6	7	8
Полісся	87,9	8,21	16,3	93,6	322,2	464	2563
Карпати	20,2	11,0	21,9	547,9	710,8	1024	5256
Лісостеп	219,8	20,3	40,4	92,7	112,1	131	943
Степ	164,7	7,39	7,5	23,0	36,2	44	627
Україна	603,7	419,9	52,3	82,7	118,5	145,5	1000

В маловодні роки ресурси місцевого стоку річок дорівнюють 90% ресурсів року, середнього за водністю, у вкрай маловодні — тільки 44%. Найбільша вода спостерігається в квітні-травні, найменша — в липні-серпні. Розподіл стоку по місяцях визначається кліматичними факторами, зміною кількості опадів і температури повітря.

Важливі для народного господарства малі річки. Це не лише джерело водопостачання підприємств, міст, селищ, але і транспортні магістралі, найкраща можливість розвитку рибальства. Відчутнішою стає значення малих річок при збільшенні обсягів споживання води населенням.

Значна роль приділяється озерам, котрі також є резервуарами промислового та сільськогосподарського водопостачання, використовуються для судноплавства, рибальства. В озерах сконцентровано 2,3 км³ прісної та 8,6 км³ солоної води.

Важливе значення має використання підземних вод, що знаходяться нижче рівня земної поверхні в товщах гірських порід верхньої частини земної кори. Підземні води, як правило, задовольняють потреби людей в питній воді, розвідані запаси цих джерел досить значні і зосереджені, головним чином, в

Дніпропетровському, Донецькому і Волинсько-Подільському артезіанських басейнах.

Режим річкового стоку протягом річного періоду характеризується значною нерівномірністю й не відповідає рівневі споживання води населенням та галузями народного господарства. Для резервування води та рівномірного використання створюються спеціальні комплекси та сховища. На Україні таких понад 250 із загальним об'ємом 50 км³, до яких відноситься каскад на Дніпрі (об'єм 43 км³), утворений Дніпропетровським, Каховським, Дніпродзержинським, Кременчуцьким, Канівським і Київським водосховищами. Вода звідси потрапляє до багатьох міст.

Основні види та особливості водного туризму. Водний туризм — це форма туризму, яка передбачає подорожі по або вздовж водойм, таких як річки, озера, моря та океани. Ось основні види та особливості водного туризму:

Річковий туризм: Річковий туризм передбачає подорожі річками, як правило, на човні чи кораблі. Річковий туризм популярний у багатьох країнах, і багато міст і селищ, розташованих уздовж річок, розвинули туристичну інфраструктуру для обслуговування річкового туризму. Річковий туризм може включати такі види діяльності, як огляд визначних пам'яток, культурні тури та пригодницькі види спорту.

Прибережний туризм: Прибережний туризм передбачає подорож уздовж або навколо узбережжя, зазвичай на човні чи яхті. Прибережний туризм популярний у багатьох країнах, і багато прибережних районів мають розвинену туристичну інфраструктуру для обслуговування прибережного туризму. Прибережний туризм може включати такі види діяльності, як вітрильний спорт, підводне плавання, підводне плавання та риболовля.

Озерний туризм: Озерний туризм передбачає подорожі по озерах або навколо них, як правило, на човні чи каяку. Озерний туризм популярний у багатьох країнах, і багато озерних районів розвинули туристичну

інфраструктуру для обслуговування озерного туризму. Озерний туризм може включати такі види діяльності, як катання на човнах, риболовля та кемпінг.

Океанський туризм: Океанський туризм передбачає подорожі океанами або навколо них, як правило, на круїзному судні чи яхті. Океанський туризм популярний у багатьох країнах, і багато прибережних районів мають розвинену туристичну інфраструктуру для обслуговування океанського туризму. Океанський туризм може включати такі види діяльності, як огляд визначних пам'яток, подорожі островами та пригодницькі види спорту.

Туризм по каналах: туризм по каналах передбачає подорожі по або вздовж каналів, як правило, на баржі або плавучому будинку. Канальний туризм популярний у багатьох країнах, і багато систем каналів мають розвинену туристичну інфраструктуру для обслуговування канального туризму. Туризм на каналах може включати такі заходи, як огляд визначних пам'яток, культурні тури та дегустація вин.

Основні риси водного туризму включають екологічність, надання можливостей для відпочинку та пригод, а також доступність для людей будь-якого віку та фізичних можливостей. Водний туризм також надає можливості для культурного обміну, оскільки туристи можуть дізнатися про місцеву історію, традиції та звичаї через спілкування з місцевими жителями та відвідування культурних місць.

Загалом, водний туризм пропонує туристам унікальний і різноманітний досвід і може стати важливим рушієм економічного розвитку багатьох регіонів. Однак стале управління водними ресурсами має важливе значення для забезпечення довгострокової життєздатності водного туризму, і зацікавлені сторони в індустрії туризму повинні прийняти найкращі практики використання та збереження води, щоб забезпечити доступність цих ресурсів для майбутніх поколінь.

Характеристика потенціалу водних ресурсів України в туризмі. Україна – країна з різноманітними водними ресурсами, включаючи річки, озера, водосховища та узбережжя Чорного моря. Ці водні ресурси мають значний

потенціал для розвитку туризму, з широким спектром заходів і атракціонів, якими можуть насолоджуватися туристи.

Прибережний туризм: Чорноморське узбережжя України, яке простягається на понад 1000 км, пропонує широкий спектр туристичних заходів, таких як купання, прийняття сонячних ванн, катання на човнах і риболовля. Узбережжя є домівкою для кількох популярних туристичних напрямків, таких як Одеса, Ялта та Севастополь, які пропонують поєднання історичних і культурних пам'яток, а також сучасних курортів і місць відпочинку.

Річковий туризм: річкова мережа України, включаючи річки Дніпро, Дністер і Дунай, надає можливості для річкового туризму, такого як круїзи, катання на байдарках і риболовля. Річка Дніпро, що протікає через серце України, користується особливою популярністю, на її берегах розташовано декілька міст і містечок з історичними та культурними пам'ятками.

Озерний туризм: Численні озера України, такі як Світязь і Синевир, пропонують можливості для водних видів спорту, риболовлі та кемпінгу. Багато з цих озер розташовані в мальовничих природних умовах, таких як національні парки та заповідники, що забезпечує унікальний туристичний досвід.

Медичний туризм. Українські мінеральні та термальні джерела, такі як Трускавець і Моршин, століттями використовувалися завдяки своїм лікувальним властивостям. Ці джерела створюють можливості для лікувального туризму, тут пропонуються різноманітні оздоровчі процедури, такі як грязелікування, гідротерапія та ванни з мінеральною водою.

Загалом, водні ресурси України пропонують значний потенціал для розвитку туризму, забезпечуючи різноманітні види діяльності та привабливості для туристів. Однак існує потреба в сталому управлінні водними ресурсами, щоб забезпечити довгострокову життєздатність цих ресурсів для туризму. Це вимагає впровадження найкращих практик використання та збереження води, розвитку відповідної інфраструктури та об'єктів, а також співпраці

зацікавлених сторін у туристичній індустрії. Завдяки цим заходам Україна може використати потенціал своїх водних ресурсів для стимулювання економічного зростання та розвитку туристичного сектору.

2.2. Аналіз проблеми, пов'язаної з впливом туризму на водні ресурси

Ознаки екологічної кризи на території регіонів України можна бачити на прикладі зникнення окремих гідробіонів, отруєння ґрунту та погіршення стану здоров'я людей, зменшення чисельності населення. Забруднення повітря, ґрунтів, поверхневих і підземних вод, особливо в зонах впливу промислово-міських, гірничих та аграрних районів, свідчить про надмірне техногенне навантаження на навколишнє середовище.

Триває погіршення стану найбільш захищених водних об'єктів — підземних водоносних горизонтів, які є останнім екологічно безпечним резервом водозабезпечення населення і галузей економіки.

Зміна клімату та військова агресія РФ призвели до того, що водна безпека України опинилась під загрозою. Так, з 2041 року можливе значне скорочення місцевого поверхневого стоку у річках в Херсонській, Одеській, Миколаївській, Дніпропетровській та Запорізькій областях. Це може призвести до того, що у найближчі 30 років дефіцит прісної води зростатиме, а після 2050 року Україна може навіть перейти до її імпорту.

Експерти Міжрегіонального центру наукових досліджень та експертиз досліджують негативний антропогенний вплив на водні ресурси в Україні. Основними споживачами водних ресурсів є промисловість – 48 % загального споживання (зокрема електроенергетика, металургія, хімічна промисловість), сільське господарство – 40 %, а 12% припадає на житлово-комунальне господарство. Через інтенсивне надходження шкідливих речовин у підземні водоносні горизонти, тільки за останні 20 років кількість осередків їх забруднення збільшилася більш ніж у 4 рази. Інтеграція України до Європейського Економічного Співробітництва (ЄЕС) і Світової організації

торгівлі (СОТ) передбачає формування та реалізацію збалансованої політики переходу України до сталого розвитку. Україна має узгодити свою національну стратегію розвитку з вимогами ЄЕС, СОТ і міжнародними зобов'язаннями зі сталого розвитку, зокрема і про водні ресурси.

Наразі в Україні використання та охорона водних ресурсів регламентується низкою законів та інших правових нормативних документів, серед яких “Водний кодекс України”, закони “Про меліорацію земель”, “Про питну воду та питне водопостачання”, “Про охорону навколишнього природного середовища” та іншими законодавчими актами. Завданням водного законодавства є регулювання правових відносин для збереження, а також науково обґрунтованого, раціонального використання вод для потреб населення і галузей економіки, відтворення водних ресурсів, охорони вод від забруднення, засмічення та вичерпання, запобігання шкідливим діям вод та ліквідації їх наслідків, поліпшення стану водних об'єктів, а також охорони прав підприємств, установ, організацій і громадян на водокористування.

Значною мірою схильні до впливу туризму прибережні і морські води. Всюди спостерігається негативний вплив скидів стічних вод з пляжних готелів. Багато готелів використовують хімікати (хлорку або їдку соду) для знищення запаху стічних вод або для розчинення жирів і масел. Ці хімікати - токсичні, що губить морські організми. Деякі готелі навіть скидають хлоровану воду з басейнів прямо в море. Звичайно, негативний вплив на прибережні зони надає не тільки туризм. Існує безліч інших джерел забруднення, що впливають на рекреаційну діяльність, таких як: промисловість і сільське господарство; мули, що надходять з поверхневим стоком з територій, схильних до ерозії; насипу під будівництво будинків, підприємств, аеропортів і т.д. ; роботи з поглиблення і розширення гаваней; видобуток корисних копалин на шельфах і в прибережних зонах і ін. Деякі типи прибережних і морських середовищ існування особливо ранимі. Найменш візуально привабливі місця проживання, наприклад, болота, часто використовуються тваринами як притулку. Так як туристи неодмінно хочуть

кімнату з видом на море і близько розташований пляж, готелі зазвичай будуються дуже близько до рівня води, змінюючи природний рух піску, що часто призводить до ерозії. Будівництво аеропорту, такого ж невід'ємний елемент туристичної інфраструктури, як і готель, вимагає виділення великого рівного ділянки земної поверхні, що неможливо зробити на маленьких островах. Тому, для будівництва аеропортів використовують рифи, поверхня яких попередньо вирівнюється. При цьому часто пошкоджуються суміжні рифи. На маленьких островах кількість будівельних матеріалів також обмежена, тому часто їх джерелом стають корали.

Здатність водних ресурсів задовольняти рекреаційні потреби різна, але, в основному, чим більше людей використовують територію, тим більше ризик погіршення якості води. Деякі види діяльності завдають особливо великої шкоди. Використання моторних човнів сприяє розвитку берегової ерозії, розсіюванню (розповсюдженню) водних бур'янів і хімічних забруднювачів, замулення води в дрібних водоймах. Запобігання забрудненню природних вод – глобальна проблема, яка розв'язується в різних регіонах світу по-різному. Високорозвинені в економічному відношенні країни давно зрозуміли значення охорони і збереження навколишнього природного середовища для життя і діяльності людини і вкладають великі кошти в оздоровлення забруднених раніше природних об'єктів та впровадження екологічно чистих технологій. Важче розв'язувати цю проблему країнам, економіка яких потребує значних коштів. Тому в нагоді стають зусилля міжнародного співтовариства, інвестиції в природоохоронні програми. Одночасно зростала і кількість стічних вод, які скидаються у водотоки і водойми. Оскільки такі води не завжди бувають достатньо чистими, вони обумовлюють зміни якості природних вод або забруднення їх, що і є одним із проявів негативного впливу людини на водні ресурси та основною причиною якісного виснаження останніх.

2.3 Розгляд законодавчої бази та міжнародних стандартів у сфері охорони водних ресурсів

Використання водних ресурсів, як і інших видів природних ресурсів, неминуче приводить як до позитивних, так і негативних наслідків. З розвитком цивілізації використання води неухильно збільшувалося. У наш час забруднення навколишнього природного середовища може бути навіть значним важелем під час військових дій. Прикладом цього є агресивні дії Іраку проти Кувейту в 1992 р., коли Перська затока була забруднена іракською стороною великою кількістю нафти з кувейтських промислів. Надзвичайно актуальною проблема охорони водних ресурсів є і для України. Дефіцит водних ресурсів у деяких регіонах (південь України, Донбас, Кривбас), висока концентрація промисловості, інтенсивне ведення сільського господарства (70 % розорюваних земель), наслідки аварії на Чорнобильській АЕС у 1986 р., підриг Каховської ГЕС у 2023р – подібні фактори потребують невідкладних заходів з їхнього знешкодження або зменшення негативної дії. Використання та охорона водних ресурсів регламентується низкою законів та інших правових нормативних документів. Серед них "Водний кодекс України" (1995 р.), "Про меліорацію земель" (2000 р.), "Про питну воду та питне водопостачання" (2002 р.) та ін.

Розгляд законодавчої бази та міжнародних стандартів в сфері охорони водних ресурсів є важливим етапом при дослідженні впливу туризму на ці ресурси. Для України існують законодавчі акти та міжнародні угоди, що регулюють охорону водних ресурсів. Деякі з них включають:

1. "Водний кодекс" України: Цей кодекс встановлює правові принципи та норми управління водними ресурсами в Україні. Він визначає правила використання води, захист водних екосистем, контроль якості води та відповідальність за порушення законодавства. Завданням водного законодавства є регулювання правових відносин з метою забезпечення збереження, науково обґрунтованого, раціонального використання вод

для потреб населення і галузей економіки, відтворення водних ресурсів, охорони вод від забруднення, засмічення та вичерпання, запобігання шкідливим діям вод та ліквідації їх наслідків, поліпшення стану водних об'єктів, а також охорони прав підприємств, установ, організацій і громадян на водокористування.

2. Закон "Про охорону навколишнього природного середовища": Цей закон встановлює загальні принципи охорони природного середовища, включаючи водні ресурси. Він регулює використання води, захист водних екосистем та вплив людської діяльності на водні ресурси.
3. Міжнародна конвенція про водні ресурси: Ця конвенція встановлює загальні принципи та стандарти охорони водних ресурсів на міжнародному рівні. Вона надає основу для співробітництва між країнами в сфері управління водними ресурсами та забезпечення їх сталого використання.
4. Директива Європейського Союзу про рамкову водну політику: Ця директива встановлює вимоги щодо охорони водних ресурсів та створення стійкого водного середовища в Європейському Союзі. Вона визначає стратегії управління водними ресурсами, включаючи оцінку стану водних екосистем та планування заходів з їх відновлення та збереження.

З ВОДНІ РЕСУРСИ АНАЛІЗ ЇХ СТАНУ ТА ШЛЯХИ УДОСКОНАЛЕННЯ ТА ЗМЕНШЕННЯ ВПЛИВУ НА НИХ З БОКУ ТУРИСТИЧНОЇ ІНДУСТРІЇ

3.1 Аналіз стану водних ресурсів в Україні

Україна належить до держав з недостатнім забезпеченням водними ресурсами. Вона – одна з найменш водозабезпечених країн Європи. Водні об'єкти України вкривають 24,2 тис.кв.км, що становить 4,0% від її загальної території (603,7 тис. кв. км). До цих об'єктів належать річки, озера, водосховища, ставки, канали тощо. Територія України має не дуже густу річкову мережу, тут нема великих природних водойм і небагаті запаси підземних вод. Болота, що були природним регулятором водності річок, нині наполовину осушені. Отже, водні природні ресурси України – це, насамперед, місцевий і транзитний стік річок, водні запаси озер, штучних водойм і підземних горизонтів.

Основними споживачами води є промисловість – 48 % загального споживання (зокрема електроенергетика, металургія, хімічна промисловість), сільське господарство – 40 %, а 12% припадає на житлово-комунальне господарство.

1. Кількість та розподіл водних ресурсів: Дослідження включає оцінку кількості водних ресурсів в Україні, включаючи річки, озера, водосховища та ґрунтові води. Важливо визначити їх загальний обсяг та географічний розподіл.

Головні річки України: Дніпро (загальна довжина 2201 км, у межах України 981 км; середній річний стік 53,5 км³), Дністер (загальна довжина 1362 км, у межах України 705 км; стік 8,7 км³), Південний Буг (довжина 806 км; стік 3,4 км³), Сіверський Донець (загальна довжина 1053 км, у межах України 672 км; стік 5 км³).

Дунай протікає по території України на ділянці 174 км; середній річний стік 123 км^3 — переважно транзитний.

Всього на території України понад 70 тис. річок, але тільки 117 з них мають довжину понад 100 км. Влітку річки стають маловодними, чимало з них міліють і навіть пересихають.

Для постачання води в маловодні райони збудовано канали: Північно-Кримський канал довжиною 400,4 км, канал Дніпро — Донбас — 550 км, канал Сіверський Донець — Донбас — 131,6 км та ін. На півдні України створено великі зрошувальні системи (Каховська, Інгулецька та ін.). У районах надлишкового зволоження або уповільненого стоку діють (осушувальні системи) (Верхньо-прип'ятська, Латорицька та ін.).

Озер у країні понад 20 тисяч, 43 з них мають площу, яка перевищує 10 км^2 . Великі озера розташовані в плавнях Дунаю і на узбережжі Чорного моря (Ялпуг, Сасик та ін.). Найбільше озеро Полісся — Світязь. Синевир — найбільше озеро Карпат.

Загальна площа боліт становить 12 тис. км^2 . Розташовані вони переважно в Поліссі. Розрахункові запаси прісних підземних вод дорівнюють $27,4 \text{ км}^3$, з яких $8,9 \text{ км}^3$ не пов'язані з поверхневим стоком.

Головні річки України зі своїми притоками утворюють річкові системи. Дніпро утворює основну річкову систему України. Довжина Дніпра — 2201 км (у межах України 981 км), площа басейну 504 тис. км^2 . Найбільші праві притоки — Прип'ять, Тетерів, Рось, Інгулець, ліві — Десна, Сула, Псел, Ворскла, Самара. Від гирла Прип'яті до греблі Каховської ГЕС Дніпро являє собою каскад водосховищ (Київське, Канівське, Кременчуцьке, Кам'янське, Дніпровське, Каховське). Середній річний стік — $53,5 \text{ км}^3$.

Дністер із своїми притоками утворює річкову систему на південному заході України. Довжина Дністра — 1362 км (в Україні — 705 км). Площа басейну — 72,1 тис. км^2 . Основні праві притоки — Стрий, Бистриця, Свіча, Реут, Лімниця, ліві — Золота Липа, Серет, Смотрич, Збруч. У верхів'ї Дністер

— гірська річка. На річці споруджено ГЕС і водосховища (Дністровське, Дубоссарське). Річний стік — 10 км³.

Південний Буг бере початок на Подільській височині. Довжина річки — 806 км, площа басейну — 63,7 тис. км². Основні ліві притоки — Синюха, Мертвовод, Інгул, праві — Згар, Кодима, Гнилий Яланець. На річці працює 13 невеликих ГЕС. Річний стік — 3,39 км³.

Дунай — одна з найбільших річок Європи. Довжина — 2960 км, у межах України — 174 км. Площа басейну — 817 тис. км². Середній річний стік — 123 км³. У межах України найбільші притоки — Тиса і Прут (ліві). У гирлі Дунай розділяється на кілька рукавів, один з яких (Кілійський) протікає територією України.

2. Якість води: Аналіз стану якості води є необхідним для оцінки ступеня забруднення водних ресурсів. Це включає визначення рівня забруднення води різними типами забруднень, такими як промислові викиди, сільськогосподарські речовини, стічні води та інші джерела забруднення, чим успішно займається наука Гідроекологія.

В Україні з найбільш водозабезпечених є Карпатський регіон, його планується розвивати як великий курортно-туристичний комплекс. Наявність мінеральних і термальних вод, унікальних природних ландшафтів створює сприятливі умови для перетворення регіону у здравницю не тільки республіканського, але і міждержавного рівня. Друге місце за рівнем водозабезпеченості займають райони Полісся. На цій території формується стік багатьох річок України, в тому числі таких великих, як Дніпро, Прип'ять, Десна та їх притоки. Оскільки більше, ніж 60% усього стоку Дніпра формується вище Києва, проблема раціонального і науково обґрунтованого водокористування в регіоні набуває особливо важливого значення. Порушення тут природних умов може негативно впливати на кількісні та якісні показники водних джерел. Крім того, поверхневі і підземні води зазнали значного техногенного впливу в результаті катастрофи на Чорнобильській АЕС та підриві Каховської ГЕС. Все це ускладнює використання водних ресурсів у

господарській діяльності, особливо в сільськогосподарській і комунальній сферах.

1. Промислові підприємства: Промислові викиди та стічні води від підприємств, таких як хімічні заводи, металургійні комбінати, текстильні фабрики та інші, можуть містити шкідливі хімічні сполуки, включаючи токсичні метали та хімічні речовини, які забруднюють водні ресурси. Промислові підприємства (в основному енергетики, чорної металургії та вугільної промисловості міст Запоріжжя і Дніпропетровськ, Донецької області) та об'єкти житлово-комунального господарства (переважно підприємства міст Київ, Дніпропетровськ, Львів, Одеса, Кривий Ріг, Запоріжжя та Севастополь). Найбільше забруднених вод скинуто водокористувачами м. Києва та таких областей: Дніпропетровської, Донецької, Луганської, Запорізької, Львівської, Одеської. За даними Івано-Франківського обласного управління водних ресурсів, у 2018 році у водні об'єкти області було скинуто 0,525млн. м³ недостатньо очищених та 0,033 млн. м³ неочищених стічних вод (в 2019 році –1,067 млн. м³ та 0,039 млн. м³ відповідно). Постійними забруднювачами поверхневих вод в області є: ТОВ «Уніплит» смт. Вигода (0,888 млн.м³); КП «Галичводоканал» м. Галич (0,089 млн.м³); КП «Тлумач-водоканал» с. Гончарівка Тлумачького р-ну (0,086 млн.м³); НГВУ «Долина нафтогаз» м. Долина (0,084 млн.м³). Для оцінювання небезпеки всіх видів порушень використовують загальний принцип, що базується на визначенні об'єму забруднених стоків і розмірів, які перевищують їх нормативний рівень. Саме тому вже можна заявити, що стан води в регіонах України нижче за рівнем, ніж хотілося. Крім того, варто нагадати інші забрудники.
2. Сільське господарство: Використання пестицидів, фунгіцидів, добрив та інших хімічних речовин у сільському господарстві може призводити

до забруднення водних ресурсів. Речовини, які використовуються в сільському господарстві, можуть потрапляти у водойми через стоки,

3. Комунальні стічні води: Некоректне оброблення та очищення стічних вод з населених пунктів може призводити до викиду органічних та хімічних речовин у водні ресурси. Недостатня обробка стічних вод може спричиняти екологічну деградацію річок, озер та водосховищ.
4. Несанкціоновані сміттєзвалища: Наявність незаконних сміттєзвалищ та неправильне сміттєзвалищне господарство можуть призводити до забруднення ґрунтових і підземних вод. Витоки токсичних речовин з цих сміттєзвалищ можуть потрапляти у водні ресурси.

У весняний період на Дніпрі активізуються процеси евтрофікації та «цвітіння» водосховищ, що не сприяє водному туризму. Комунальні підприємства населених міст здійснюють стоки недостатньо очищених стічних вод у ріки України. Очисні споруди були побудовані у 60-70 роки ХХ ст., і не відповідають сучасним потребам очистки каналізаційних вод. Вони значно забруднюють воду різноманітними сполуками – азот амонійний, фосфати, нітрати, залізо загальне, феноли, розчинені солі, завислі речовини, важкі метали, нафтопродукти, СПАР. Це загрожує розвитку риболовного туризму. За останні 30 років в Україні зменшилось лише забруднення атмосферного повітря (більше як на 50%). Інші екологічні проблеми, такі як накопичення промислових та побутових відходів, забруднення води, надмірні рубки лісу, необґрунтоване будівництво гідротехнічних споруд на річках – лише загострились. Сучасні екологічні проблеми України можуть стати серйозними перешкодами для розвитку туризму на річках.

Важливою темою наразі являється підрив Каховської ГЕС для аналізу стану води. Візит до Чорного моря - це була найбільш популярна для українців розвага і причина для внутрішнього туризму. Якщо обговорювати втрати, які несе Україна під час війни з Росією то ми маємо на разі проблеми з водними ресурсами і до цього привабливими місцями для пляжного туризму. Найбільша загроза для екосистеми Чорного моря полягає в виході

великої кількості не лише прісної води з органічною речовиною, а й ще й забрудненням, яке могло бути в залишках. Якщо відбудеться різке підвищення температури, то поєднання морської води разом з прісною, яка матиме концентрацію органічних та забруднюючих речовин, і може спричинити цвітіння, евтрофування води у прибережних зонах. Науковці взяли проби води на трьох пляжах й, за результатами лабораторних досліджень, виявили опріснення солоної води Чорного моря.

У селі Нова Дофінівка (243 причал) дослідження виявило перевищення показників, які свідчать про опріснення води:

- завислі речовини – у 1,6 рази;
- залізо загальне – в 9 разів;
- солоність нижче норми в 2,7 рази.

На пляжі Ланжерон:

- залізо загальне – в 5,2 рази;
- солоність нижче норми в 2,9 рази.

На 16 станції Великого фонтану:

- завислі речовини – в 1,1 рази;
- залізо загальне – в 3,4 рази;
- солоність нижче норми в 2,9 рази.

Також стан води перевірили в акваторіях річки Інгулець та Дніпро-Бузького лиману.

На річці Інгулець проби води брали:

- біля автомобільного мосту;
- у місті Снігурівка.

У Дніпро-Бузькому лимані:

- біля села Дмитрівка;
- біля села Іванівка;
- в місті Очаків.

У Бузькому лимані проби води взяли у мікрорайоні Намив.

За результатами дослідження також виявили опріснення.

"Не встановлено перевищення гранично допустимих концентрацій в річці Інгулець. Спостерігається швидке опріснення річки, зниження вмісту сухого залишку, підвищені значення якого були, за результатами багаторічних спостережень, характерні для Інгульця.

У Дніпро-Бузькому лимані показники в межах гранично допустимих концентрацій", – зазначили в Держекоінспекції.

3. Водозабезпеченість: Дослідження включає оцінку доступності водних ресурсів для різних секторів, включаючи сільське господарство, промисловість та населення. Важливо визначити рівень водозабезпеченості різних регіонів та ідентифікувати можливі дисбаланси між попитом і попитом на воду.

Рівень водозабезпеченості різних регіонів України може варіюватися залежно від різних факторів, таких як кліматичні умови, географічне розташування, наявність природних водних ресурсів, інфраструктура та економічний розвиток.

Деякі регіони України, особливо ті, які мають доступ до великих річок та водосховищ, мають високий рівень водозабезпеченості. Наприклад, регіони, розташовані на берегах Дніпра, Дністра та інших великих річок, мають відносно легкий доступ до водних ресурсів.

У той же час, певні регіони, зокрема високогірні та сухі райони, можуть мати нижчий рівень водозабезпеченості через обмеженість водних ресурсів. Наприклад, регіони Криму, Південного та Східного Заходу України можуть стикатися з проблемами водозабезпеченості, особливо в періоди засухи.

Крім того, існує також нерівномірність водозабезпеченості між сільськими та міськими районами. У віддалених сільських районах можуть відсутні водопостачання та каналізаційні системи, що ускладнює доступ до чистої води.

Загальноприйнятим стандартом водозабезпеченості є забезпечення населення доступом до безпечної питної води у достатній кількості. В Україні існують заходи, спрямовані на поліпшення водозабезпеченості та

розвиток водних ресурсів, такі як будівництво нових водопровідних систем, модернізація існуючої інфраструктури та впровадження ефективних методів управління водними ресурсами.

Але якщо казати не лише в кордонах України, то ми – найменш забезпечена якісною водою країна Європи, тим паче після підриву Каховської ГЕС.

Заступник генерального секретаря ООН з гуманітарних питань Мартін Гріффітс в інтерв'ю Associated Press, опублікованому 10 червня, заявив, що через руйнування Каховської ГЕС без питної води в Україні залишилися близько 700 тисяч людей. Представник ООН зазначив, що йдеться про людей, які перебувають як на підконтрольній владі України областях, так і на окупованих Росією територіях.

На Херсонщині, а саме на підконтрольній українській владі території, залишається 19 населених пунктів, де ситуація із забезпеченням питною водою ускладнена, повідомив 11 червня голова обласної військової адміністрації Олександр Прокудин. За його словами, це стосується Нововоронцовської, Милівської, Новоолександрівської громад та міста Берислава. Крім того, без централізованого водопостачання залишається мікрорайон Острів у Херсоні.

4. Водні екосистеми: Аналіз стану водних екосистем, таких як річки, озера та водосховища, допомагає оцінити їх біологічну різноманітність та здоров'я. Важливо визначити можливі негативні наслідки туристичної діяльності, такі як зміни в гідрологічному режимі, втрата природного середовища та зниження біорізноманіття.

Крім вищезазначених причин, чому водні ресурси України зараз у вразливому стані, поговоримо про вплив туристів. Наслідки туристичної діяльності в різних регіонах України.

Готелі споживають дуже велику кількість води. Так, наприклад, турист, який живе в готелі, використовує в середньому на 1/3 води більше, ніж місцевий житель. У багатьох районах інфраструктура не розрахована на

споживання ресурсів у таких кількостях. Будівництво готельних і розважальних комплексів часто призводить до перевантаження каналізаційних систем. Очисні споруди в розпал сезону не завжди справляються з великим обсягом стічних вод, що відводять до поверхневих вод, пригнічуючи розвиток водної флори та фауни.

Крім того, треба звернути увагу на те, який вплив на воду має саме людина.

- Відходи та сміття: Неправильне утилізування відходів та сміття може призвести до забруднення водних ресурсів. Відкидання пластикових пляшок, пакетів, їдальні посуду та іншого сміття в річки, озера або на пляжі може завдати шкоди екосистемі та водним організмам.
 - Використання шкідливих речовин: Використання шкідливих хімікатів, таких як сонцезахисні креми, репеленти для комах та інші хімікалії, може впливати на якість води. Ці речовини можуть вимиватися в водні системи під час купання або змиватися з тіла та відкладатися в водоймах, що може мати негативний вплив на водні організми.
 - Неконтрольоване використання палива: Використання палива, такого як бензин або дизель, на водних суднах або плавзасобах може спричинити витікання нафтопродуктів в воду. Це може призвести до забруднення та пошкодження водних екосистем.
 - Відповідне сміттєзвалище: Недостатня інфраструктура для сміттєзвалищ, відсутність сміттєвих баків або невідповідне утилізування сміття можуть призвести до його попадання в водні джерела. Наприклад, недоречне розташування туристичних кемпінгів або пляжів поруч з водними ресурсами може призвести до неправильного утилізування сміття.
5. Зміни в часі: Дослідження стану водних ресурсів включає аналіз змін, які відбулися протягом часу. Це дозволяє виявити тенденції та динаміку змін водних ресурсів та їх вплив на туризм.

Станом на 2019 рік Одеса – перлина Чорного моря. До неї кожного року з'їжджаються тисячі туристів, а пляжі завжди переповнені відпочивальниками. Через це побутує думка, що води Чорного моря в Одесі значно забруднені. Особливо про погіршення екологічної ситуації з морем поблизу пляжів міста почали говорити після аварії у 2019 році танкера DELFI неподалік від пляжу "Дельфін".

Яка ж реально ситуація з забрудненням моря в Одесі:

- Загальні показники забрудненості морської води прибережних вод Одеси є на низькому рівні та відповідають доброму екологічному стану. Винятком є підвищений вміст бензоперілену
- За вмістом токсичних металів прибережні поверхневі води Одеси також переважно відповідають доброму екологічному стану. У водах фіксували лише незначне перевищення вмісту ртуті
- Вміст хлорорганічних пестицидів та поліхлорованих біфенілів у поверхневому шарі вод Одеси – також у нормі

Щодо забруднення морської води в місці затоплення танкера Delfi – ситуація дещо складніша. У серпні-вересні цього року біля судна зафіксували витік нафти, яка сформувалася в окремі плями та сіру плівку з характерним запахом. Через це допустима концентрація нафтопродуктів у воді перевищувала норму до 5,8 раз.

Державна екологічна інспекція України підрахувала, що загальна сума збитків через забруднення моря в Одесі нафтою з Delfi становить 16,3 тисячі доларів.

Станом на 2021 рік, Науково-дослідна організація "Український науковий центр екології моря" провела низку досліджень та оцінила екологічний стан Чорного моря так:

- забруднення вод токсичними металами та поліхлорованими біфенілами не перевищує гранично допустиму концентрацію та екологічний стандарт якості відповідно до директиви ЄС.

- за вмістом хлорорганічних пестицидів, найбільш забрудненими були води Дунайського узмор'я та прибережні води острова Зміїний. Там концентрація пестицидів досягала критичного рівня та перевищувала екологічні нормативи.

Станом на 2023 рік Чорне море опріснюється і в такому разі, змінюється вся екосистема, але наскільки відомо на даний момент, ситуація стабілізується.

3.2 Виявлення основних проблем та викликів, пов'язаних з туризмом і водними ресурсами

Аналізуючи вплив туризму на водні ресурси, можна ідентифікувати основні проблеми та виклики, що виникають у цій сфері. Деякі з них включають:

1. Забруднення води: Збільшений туристичний потік може призвести до забруднення води внаслідок неправильного використання та відведення відходів. Туристичні пляжі, кемпінги, готелі та інші інфраструктури можуть впливати на якість води у прилеглих водоймах.

1.1. Велика кількість туристів призводить до збільшення відходів та сміття на пляжах. Туристична діяльність може сприяти забрудненню води та навколишнього середовища через неправильне поводження зі сміттям, викидання пластикових відходів та інших шкідливих матеріалів.

1.2. Ерозія ґрунту: велика кількість туристів на пляжах може призвести до зниження якості ґрунту і спричинити його ерозію. Неправильне використання пляжних зон, зокрема відведення машин та мотоциклів на пляж, може пошкоджувати ґрунтовий покрив та руйнувати рослинність.

1.3. Пошкодження морських екосистем: недбале поводження туристів може мати негативний вплив на морські екосистеми. Наприклад, незаконне збирання морських організмів, руйнування коралових рифів, викидання хімічних речовин у воду можуть завдати шкоди різноманіттю життя в морі та підрозділам екосистеми.

1.4. Перевантаження інфраструктури: велика кількість туристів може призвести до перевантаження інфраструктури на пляжах, зокрема доріг, парковок, туалетів та інших сервісів. Це може призводити до затруднень в доступі до пляжів та незручностей для місцевих мешканців.

1.5. Втрата природного середовища: розширення туристичної інфраструктури на пляжах може призводити до втрати природного середовища, зокрема знищення прибережної рослинності, забудови природних місць і змін кліматичних умов в регіоні.

Для зменшення негативного впливу туристів на пляжі необхідно впроваджувати екологічно свідомі практики, збирати й утилізувати сміття, створювати ефективну систему управління відходами та вживати заходи для збереження екосистем пляжів.

2. Виснаження джерел: інтенсивний туризм може призводити до виснаження джерел води, особливо у вузьких географічних областях або популярних туристичних пунктах. Зайва витрата води на готельні потреби, зрошення газонів, басейнів та інші туристичні діяльності можуть призвести до зменшення доступності води для місцевих громад та екосистем.

3. Зміна гідрологічного режиму: туристична діяльність, зокрема будівництво водних споруд, може призводити до зміни гідрологічного режиму річок, озер та водосховищ. Це може вплинути на природну балансову систему та водні екосистеми, що має наслідки для місцевих екосистем та біорізноманіття.

4. Вплив на біорізноманіття: збільшений туризм може впливати на біорізноманіття водних екосистем. Посилення людської діяльності, включаючи риболовлю, водні види спорту та інші туристичні активності, може спричинити зрушення в екологічній рівновазі та погіршення стану водних видів та екосистем.

4.1. Зрушення екологічної рівноваги: великий потік туристів до природних водойм може збурити природну рівновагу екосистеми.

Туристична діяльність може призводити до зміни харчових ланцюжків, руйнування житлових місць для водних організмів та зміни водного середовища. Це може спричинити зміни у розподілі та різноманітності видів, що може впливати на екосистему.

4.2. Забруднення води: збільшений туристичний потік може сприяти забрудненню води внаслідок неправильного сміттевого відведення, використання хімічних речовин (наприклад, сонцезахисних кремів) та інших забруднюючих практик. Це може негативно впливати на якість води та життя водних організмів.

4.3. Порушення природного середовища: розвиток туристичної інфраструктури, такої як будівництво готелів, молів, пристаней та інших споруд, може привести до порушення природного середовища водних екосистем. Це може призвести до втрати природних угідь, руйнування берегової лінії, забруднення та зміни природних об'єктів.

4.4. Загроза для водних організмів: збільшений туризм може створювати загрозу для водних організмів, зокрема захисних або вразливих видів. Більшість туристів несвідомо можуть спричинити пошкодження рифів, морських трав, водяних рослин або насиджуватися на місцях їх зграшання, що може призвести до зниження чисельності та вибування видів.

5. Недостатня свідомість та освіта: брак свідомості серед туристів та місцевого населення стосовно важливості збереження водних ресурсів може призводити до неправильного використання та відведення води, непослідовного ставлення до водних екосистем та недостатньої участі в екологічних ініціативах.

Підвищення свідомості серед туристів та місцевого населення щодо важливості збереження водних ресурсів можна здійснити за допомогою наступних заходів:

5.1. Інформаційні кампанії: необхідно інформувати населення про важливість збереження водних ресурсів шляхом проведення

інформаційних кампаній, які включатимуть поширення інформаційних матеріалів, плакатів, брошур, веб-сайтів тощо. Ці матеріали мають наголошувати на екологічних аспектах, показувати наслідки невідповідальної поведінки та рекомендувати екологічно чисті практики.

5.2. Організація навчальних заходів: проведення навчальних заходів, семінарів та лекцій, спрямованих на підвищення свідомості про важливість збереження водних ресурсів. Це може включати презентації про екологічні проблеми, показові екскурсії до водних об'єктів, дискусійні групи та інші форми навчання.

5.3. Створення екологічних правил: розроблення та пропагування екологічних правил, які включатимуть в себе рекомендації щодо екологічно чистої поведінки на водних об'єктах. Ці правила можуть стосуватися збереження води, утилізації відходів, обережного поводження з природними ресурсами тощо. Вони повинні бути доступними для туристів та місцевого населення через інформаційні таблички, вказівки, брошури тощо.

5.4. Залучення місцевого населення: важливо залучати місцеве населення до процесу збереження водних ресурсів, оскільки вони є безпосередніми користувачами та сторонами впливу на ці ресурси. Забезпечення залучення через консультації, участь у прийнятті рішень, спільні проекти тощо може сприяти свідомому використанню та збереженню водних ресурсів.

5.5. Посилення контролю: забезпечення ефективного контролю за дотриманням екологічних норм та правил у водних туристичних зонах. Це може включати здійснення інспекцій, встановлення систем відеоспостереження, наявність розпізнавальних знаків та інші заходи, які допоможуть забезпечити дотримання правил поводження з водними ресурсами.

5.6. Поширення позитивних прикладів: активне поширення позитивних

прикладів та успішних проектів щодо збереження водних ресурсів у туристичних об'єктах. Це може стимулювати інших туристів та місцеве населення приймати свідомі екологічні рішення та практикувати екологічно чисте поводження на пляжах, озерах, річках та інших водних об'єктах.

Ці проблеми та виклики потребують уваги та вжиття заходів для забезпечення сталого розвитку туризму та збереження водних ресурсів. Необхідно розвивати екологічно свідомий туризм, впроваджувати екологічні стандарти та практики, забезпечувати ефективне управління туристичними потоками та сприяти партнерству між урядовими органами, туристичними підприємствами та громадськістю для забезпечення збалансованого використання водних ресурсів та їх збереження.

3.3 Оцінка впливу туристичної діяльності на водні системи (річки, озера, водосховища)

Для правильної оцінки ситуацій, що виникли в районах масового рекреаційного водокористування, розробки і обґрунтування рішень з його оптимізації дуже важливо враховувати, що водні рекреації - неоднозначне поняття. Воно включає в себе різні види відпочинку і спорту, які суттєво відрізняються сезонами максимального розвитку, вимогами до природних і антропогенних факторів, дією на навколишнє середовище. Про це наочно свідчить вже сам перелік найбільш масових видів рекреаційних занять на водоймах: купання, рибальство (з судна, з берега, з льоду), відпочинок на парусних і веслових суднах, відпочинок з використанням моторного малолітражного флоту, воднолижний спорт, туризм, підводне полювання, полювання на водоплавну здобич. Різноманітність водних видів відпочинку і спорту вимагає диференційованого підходу до вирішення питань рекреаційного водовикористання як для різноманітних типів водних об'єктів

(річка, озеро, водосховище, море), так і в межах кожного досить великого водного об'єкта.

Річки, озера і озерця не можуть повністю задовольнити попит на відпочинок біля води, оскільки багато з них, особливо невеликі, сильно забруднені і маловодні. Озера часто віддалені від великих міст і промислових центрів або розміщені в місцях, важкодоступних для масового відвідування рекреантів. Багаточисельні озерця мають, в основному, місцеве рекреаційне значення.

В цих умовах особливо велике значення для розвитку рекреації мають водосховища, які є істотним, а в деяких місцях і єдиним водним рекреаційним ресурсом.

Якщо вести мову про масштаби розвитку рекреації, слід пам'ятати і враховувати, що різні види рекреаційної діяльності вимагають специфічних вимог до параметрів водойм і берегової зони, а також до якості оточуючого середовища. Ці фактори можуть відігравати основну, а іноді і вирішальну роль при визначенні рекреаційної цінності акваторіально-територіальних комплексів. Наявні параметри акваторії і берегової зони, які рекомендуються для оптимальних умов відпочинку, коливаються в дуже широких межах.

Таблиця 3.1

Рекомендовані площі для створення оптимальних умов відпочинку

Параметри акваторій	Купання	Підводне плавання	Веслові судна	Байдарки і каное	Академічна гребля	Стрибки з трампліна	Водні лижі	Моторний спорт	Парусний спорт
Площа (га), бажана	5	-	100-500	500	-	-	100-500	100-500	300-900
Площа мінімальна	-	-	1	30	-	-	-	30-50	50-100
Довжина (м), бажана	50	-	2200	2200-5000	2500-3000	-	1500	1600-15000	1850-2500
Довжина мінімальна	25	-	1100-1200	1000-1100	-	-	-	750-1000	500
Ширина (м), бажана	25	-	90-100	900-2000	140-200	-	200	200-2000	200-2000
Ширина мінімальна	5-11	-	30-100	30-200	120	-	-	50-200	200
Глибина (м), бажана	1,4-1,8	-	2-3	2-5	3	5,8	-	3-5	1,2-2,0
Глибина мінімальна	0,5-0,6	-	0,75	0,75-1,50	2,5-3,0	5	-	1,5-2,0	1,0-1,2

Для організації повноцінного та ефективного відпочинку населення велике значення має якість природного середовища як в цілому, так і в окремих його елементів. Оскільки переважна більшість літніх видів спорту пов'язана з використанням акваторій, особливу увагу потрібно приділяти забезпеченню належної якості води.

Гігієнічні нормативи регламентують якість води в зонах рекреації з органолептичних, хімічних і бактеріологічних показників. Зокрема, нормами вимагається відсутність на поверхні води плаваючих плівок, плям мінеральних олій і накопичень інших домішок; сторонні запахи і присмаки води не повинні перевищувати двох балів; забарвлення води не повинно вбачатися в стовпчику 10 сантиметрів. Нормуються у воді також концентрація водневих іонів, розчинений кисень, біохімічне споживання кисню, токсичні хімічні речовини і бактеріальне забруднення.

Директивою Європейської економічної ради встановлена тільки одна межа забруднення води кишковими паличками в зоні пляжу - 5000 мікробних клітин в одному кубічному дециметрі.

Особливо небезпечно для здоров'я відпочиваючих бактеріальне забруднення води в районі пляжу. Так, вивчення інфекційної захворюваності, пов'язаної з мікробним насінням води на морських пляжах, показало, що

при купанні діти протягом дня можуть поглинати близько 120 мл води, з якою в організм потрапляє до декількох десятків ентеропатогенних бактерій - сальмонел.

Якість природного середовища, а відповідно і масштаби рекреаційного використання водних об'єктів в значній мірі залежать від дії на природні комплекси різноманітних несприятливих антропогенних факторів. До них належать перш за все випускання неочищених і недостатньо очищених стічних вод, забруднення водних об'єктів стоками з невлаштованих територій промислового і сільськогосподарського використання, забруднення атмосфери і шумове забруднення оточуючого середовища. Частина територій берегових зон і акваторій втрачає своє рекреаційне значення в зв'язку з відчуженням їх під санітарно-захисні і охоронні зони, в яких природокористування різко обмежується або забороняється зовсім. Вказані антропогенні дії обмежують рекреаційні можливості акваторіальних природних комплексів і є небезпечними для здоров'я відпочиваючих.

У зв'язку з цим для більшості водних об'єктів рекреаційною цінністю є тільки частина їх акваторій і побережжя. Співвідношення придатних і непридатних для масового рекреаційного освоєння прибережних акваторій і берегових зон різне для різних типів водних об'єктів (річок, озер, водосховищ, морів) і становить в середньому 40-70% загальної протяжності берегової лінії. В районах крупних міських агломерацій це співвідношення менше і становить звичайно 10-20%.

Тому оцінка придатності їх природних комплексів для повноцінного і ефективного відпочинку населення є важливим питанням рекреаційного використання водойм. У науковому плані оцінка рекреаційного потенціалу водних об'єктів в основному пов'язана з розробкою комплексних методів районування, класифікації та інвентаризації умов, факторів і ресурсів.

Суперечливість уявлень і суджень про масштаби негативної дії на якість оточуючого середовища пояснюється рядом причин. З позицій раціонального природокористування і охорони водних ресурсів слід розуміти діяльність

населення, пов'язану з відпочинком, спортом і туризмом на акваторії і побережжі водойм, яка суттєво (прямо чи побічно) не впливає на якість води і водні екосистеми.

Пряма дія - це безпосереднє забруднення води в результаті надходження мікрофлори з тіла людини, витіки нафтопродуктів і вихлопні викиди від суднових моторів, внесення корму для риби, накопичення відходів на льоді. Побічний вплив - погіршення якості природних вод внаслідок кількісних і якісних змін поверхневого і підземного стоку з територій рекреаційного водокористування. Слід зауважити, що міра негативної дії масового відпочинку населення на оточуюче середовище в значній мірі залежить від культури природокористування.

Особливо негативно впливає на природні компоненти водойм масовий неорганізований відпочинок. Це обумовлено:

- масштабністю розвитку неорганізованого відпочинку. Так, за наявними оцінками, потік коротко-приватновідпочиваючих у 10 разів перевищує чисельність триваловідпочиваючих;
- значною концентрацією рекреантів на обмежених мальовничих ділянках побережжя з надзвичайною перевантаженістю природних комплексів;
- підвищеною епідемічною небезпекою для рекреантів через відсутність медичного обслуговування і умов для організації водопостачання, харчування, дотримання правил особистої гігієни, збору і знешкодження відходів;
- безконтрольним і некерованим використанням акваторіально-територіальних комплексів для різних видів відпочинку з більш вираженими забрудненням і порушенням прибережного ландшафту в порівнянні із зонами організованої рекреації;
- підвищеною небезпекою забруднення водойм в місцях неорганізованого відпочинку патогенною мікрофлорою та яйцями гельмінтів.

Окремі види рекреації суттєво впливають на акваторіально-територіальні комплекси.

При купанні з тіла людини змивається значна кількість різних мікробів - стафілококів, стрептококів, сарцин, кишкових паличок і інших бактерій. За

даними бактеріологічних досліджень, протягом десятихвилинного купання людина привносить у воду більше 3 мільярдів сапрофітних бактерій та від 100 тисяч до 20 мільйонів кишкових паличок. Дослідження, проведені на ряді водойм, показують, що в зонах пляжів бактерій у воді в 10-100 разів більше, ніж на інших ділянках акваторій. Встановлена певна залежність рівня бактеріального забруднення води від кількості людей, що купаються.

Крім мікробного забруднення, кожна людина привносить у водойму в середньому 75 міліграмів загального фосфору і до 700 міліграмів загального азоту.

Наведені цифри можуть здатися не дуже значними, однак необхідно мати на увазі, що азот і фосфор є найважливішими біогенними елементами, невеликі концентрації яких, порядку декількох десятків мільйонних часток грама на літр, визначають основні умови (поряд з підігріванням води і швидкістю руху менше 0,2 метра на секунду) масового розвитку синьо-зелених водоростей, тобто "цвітіння" води.

Одним з поширених видів рекреації є відпочинок з використанням моторних суден. Від одного судна за навігацію у воду поступає до 10 кілограмів нафтопродуктів важких фракцій і значна кількість канцерогенних речовин. Кількість забруднюючих речовин, які поступають у воду від судна в результаті так званого підводного вихлопу, не постійна і залежить від потужності мотору, типу всмоктуючого і вихлопного пристрою, оборотів двигуна і, звичайно ж, його технічного стану.

Велику небезпеку становлять канцерогенні викиди суднових моторів, перш за все бензопірену. Експериментальне встановлено, що за одну годину роботи моторів різних типів у воду поступає до 600 мікрограмів бензопірену, а за навігаційний період - близько 80 міліграмів. Дослідження на ділянці водойми, де розміщена база малолітражного флоту на 1500 суден, показали, що вміст бензопірену в донних відкладах приблизно в 10 разів більший, ніж на контрольній ділянці акваторії, віддаленій від бази. В пробах води відмічено збільшення концентрації бензопірену в 4,5 раза.

Забруднення водою відбувається також і іншими речовинами, які поступають з вихлопними газами від ПЛМ. За даними американських дослідників, при роботі двигунів внутрішнього згорання в оточуюче середовище виділяється більше 100 різних сполук. Експериментально в США встановлено, що для збереження задовільної кількості природних вод потрібно розведення продуктів вихлопу від ПЛМ, які утворюються при згоранні 1 літру бензину, у співвідношенні 1:2 000 000.

Досить популярним видом відпочинку на водоймах є любительська риболовля. За даними анкетного опитування, протягом доби кожним рибалкою вноситься у воду в середньому 300 грамів так званої приманки (різні каші), за рік це склало більше 80 тон різних органічних речовин. Крім того, водойма забруднюється продуктами життєдіяльності людського організму, що в сумі становить ще близько 8 тон на рік речовин, хлоридів, фосфатів, азоту амонійних солей.

Також існує ряд досліджень оцінки змін ґрунтово-рослинного покриву в зонах інтенсивного рекреаційного природокористування, де відбувається ущільнення ґрунту з погіршенням його структури, зменшенням водо-, повітропроникності і корисної життєдіяльності ґрунтових мікроорганізмів, що приводить до зменшення мікробіологічної активності ґрунту в 2-3 рази, а відповідно, і до порушення процесів його самоочищення, які і так відбуваються досить повільно.

Особливо негативно впливають на прибережний ландшафт автомобілі та мотоцикли. В місцях відпочинку з використанням мототранспорту значно погіршуються деякі властивості ґрунту: збільшується більш ніж на 10% його щільність, зменшується приблизно на 80% здатність до інфільтрації і на 16% - вологість. Використання автотранспорту в берегових зонах приводить також до забруднення повітря, ґрунтів і води нафтопродуктами, свинцем і канцерогенними речовинами.

Необхідно особливо підкреслити, що при існуючому рівні вкрай незадовільного облаштування зон неорганізованого відпочинку склад

поверхневого стоку з рекреаційних територій і масштаби забруднення природних вод аналогічні складу і масштабам впливу на якість води стоку з невлаштованих селітебних територій. Як відомо, поверхневий стік з територій населених пунктів за своїм складом наближається до господарсько-побутових стічних вод. Він має різкі коливання хімічного складу, високу бактеріальну забрудненість і містить яйця гельмінтів, а масштаби бактеріального забруднення природних вод поверхневими стоками з невлаштованих селітебних територій співрозмірні з масштабами впливу на санітарний стан водних об'єктів скидів неочищених господарсько-побутових стічних вод.

Вищесказане показує всю різноманітність проблем взаємодії рекреації з оточуючим середовищем і особливу складність регулювання цих взаємовідносин стосовно водних об'єктів і перш за все якості водного середовища і стану екосистем.

Науково-методичне обґрунтування раціонального водокористування - один з важливих аспектів проблеми задоволення зростаючого попиту населення на рекреаційні ресурси і послуги. Підвищення ефективності рекреаційного використання водних об'єктів потребує досліджень широкого кола взаємопов'язаних питань - економічних, технічних, екологічних, організаційних і проведення практичних заходів на основі наукових рекомендацій.

В науковому плані першочерговими є кілька наступних завдань. Перш за все необхідно розробити генеральну схему рекреаційного використання водних об'єктів на перспективу. При розробці цієї схеми необхідно визначити фонд рекреаційних водойм, охарактеризувати принципові особливості рекреаційного водокористування для морів, озер, річкових систем, водосховищ, а також науково обґрунтувати потребу у створенні спеціальних рекреаційних водойм у районах міських агломерацій. По окремих крупних водних об'єктах, які є особливо цінними в міжнародному чи регіональному

масштабах, повинні бути розроблені свої регіональні схеми рекреаційного освоєння.

Другим актуальним завданням є розробка наукових основ оптимізації рекреаційного водокористування з метою максимального обмеження негативного впливу водних рекреацій на оточуюче середовище, наукового обґрунтування рекреаційних навантажень на різні типи акваторіально-територіальних комплексів.

І, нарешті, ціла низка взаємопов'язаних завдань вимагає свого науково обґрунтованого рішення при розробці системи практичних заходів, спрямованих на регулювання розвитку рекреаційного водокористування, забезпечення оптимальних умов для масового відпочинку населення біля води. Сюди входять питання поточного і перспективного розвитку мережі рекреаційних закладів різного типу, об'єктів інфраструктури відпочинку, визначення режимів використання рекреаційних зон, регулювання потоків рекреантів і багато іншого. Особливого значення при цьому набуває правильна оцінка місцевих конкретних умов і реальних можливостей регіонального розвитку водних рекреацій.

Звичайно, здійснення теоретичних основ рекреаційного природокористування вимагає ряду соціальних, економічних, екологічних, географічних, гідрологічних, фізико-хімічних і медико-біологічних досліджень. При цьому найскладнішим в науково-методичному відношенні моментом є те, що масове рекреаційне використання більшості водних об'єктів (за винятком створених спеціально з метою рекреації) відбувається в умовах інтенсивного господарського використання ресурсів водою і річкових екосистем. Інакше кажучи, рекреація повинна "вписуватись" у вже сформовану структуру взаємовідносин між галузями господарства, які використовують водні ресурси, акваторії і берегові зони. Необхідно також підкреслити і принципову важливість диференційованого підходу до рекреаційного освоєння ділянок побереж і акваторій стосовно різних видів водних рекреацій і особливостей водних об'єктів.

Існує деякий загальний науково-методичний підхід, який враховує різноманітність аспектів розвитку водних рекреацій і дозволяє розробляти для конкретних акваторіально-територіальних комплексів шляхи інтенсифікації їх рекреаційного використання.

Основна ідея цього підходу полягає в науковому обґрунтуванні і організації цілеспрямованого та інтенсивного використання окремих ділянок акваторій і берегових зон водойм у відповідності з їх природними особливостями, характером і перспективами господарського освоєння, напрямками та інтенсивністю антропогенних впливів.

Акваторіальне районування, планування і облаштування водойм спрямовані на практичне здійснення конструктивного підходу до оточуючого середовища і його окремих компонентів у сфері впливу водойм, що відповідає системній стратегії використання природних об'єктів людиною: пізнанню структурної організації об'єкта (районування), уявленню про найбільш оптимальну просторову і функціональну структуру (планування), спрямованій дії на об'єкт (облаштування).

Пояснимо неоднорідність будови водойм на прикладі водосховищ. Дані їх комплексних досліджень вказують на суттєву неоднорідність просторового розподілу наступних основних характеристик: морфолого-морфометричних (глибина, ширина, будова берегової лінії), гідрологічних (режим рівнів і проточності водних мас, структури транзитно-циркуляційних течій, параметрів вітрових хвиль, розподіл донних відкладів), фізико-хімічних (розподіл температури, прозорості і забарвлення води, полів концентрації основних іонів, розчинених газів і біогенних елементів), біологічних (різноманітність видового складу, біомаси і продуктивності бактерій, планктону, бентосу, риб, водної рослинності). Це дає можливість вважати водосховища внутрішньо неоднорідними гетерогенними об'єктами за комплексом основних характеристик, з суттєвою просторовою неоднорідною по довжині, ширині і глибині структурою гідрофізико-хімічних умов, чисельністю біомаси і продуктивністю основних біологічних компонентів.

Крім комплексу природних факторів, які обумовлюють неоднорідність гідрологічних, гідрохімічних і гідробіологічних режимів ділянок водосховищ, все більшого значення починають набувати фактори антропогенної дії на водойми. Перш за все це забруднення акваторій стічними водами, скиди підігрітих вод ТЕЦ, а також господарська діяльність на водозборі -торфорозробки, тваринницькі комплекси, вирубування лісів, змивання отрутохімкатів і добрив. В результаті антропогенного впливу неоднорідність режимів окремих ділянок акваторій набуває ще більшого характеру, а особливо за комплексом гідрохімічних і гідробіологічних показників.

Позитивні та негативні наслідки впливу туризму на водні ресурси.

Почнемо з позитивних наслідків туризму. Спочатку “зелений туризм” асоціювався насамперед із екологічними аспектами, однак сьогодні він охоплює всі аспекти стійкого розвитку, що базуються на таких принципах.

1. Охорона навколишнього середовища. Звести до мінімуму забруднення повітря, води, ґрунту, а також кількість відходів, які є наслідком діяльності стандартних туристичних організацій та їхніх клієнтів. Підтримка якісних та унікальних характеристик ландшафту, захист природних територій, середовищ існування диких рослин та тварин.

2. Соціальний розвиток. Підтримка та покращення якості життя в місцевих спільнотах, виховання поваги та прав людини, підтримка їхньої культурної спадщини та традицій.

3. Економічне процвітання. Забезпечення конкурентоспроможності місцевих компаній у туристичній сфері. Інтеграція економіки та екології у процеси зберігання природних території, які в майбутньому сприятимуть збільшенню доходів від зеленого туризму. Нові робочі місця у простого люду, в малопопулярних туристичних місцях і напрямках, створюючи можливість заробляти людям, просуваючи ідею зеленого туризму. Даний напрям може бути цікавий людям з міста, що до цього не мали можливості пожити у спокійному районі поблизу природи.

4. Мінімізація впливу на клімат. В останні роки кліматичний аспект став надважливим. Тому необхідно мінімізувати вплив туризму на клімат і максимально адаптувати його до кліматичних змін.

Негативні наслідки туризму має вплив не лише на водні ресурси. Хоча екотуризм призначений для невеликих груп, однак навіть незначний приріст населення, хоч і тимчасовий, створює додатковий тиск на місцеве суспільство. З'являється нагальна необхідність в розвитку додаткової інфраструктури для покращення комфорту туристів. Це зумовлює додаткове будівництво водоочисних і санітарно-технічних споруд та використання і без того обмежених місцевих ресурсів.

«Глобальний етичний кодекс туризму» передбачає необхідність фінансово стимулювати такі заходи, котрі дозволяють економити рідкісні і цінні природні ресурси, особливо воду і джерела енергії, а також максимально уникати утворення відходів. Рекомендується також рівномірно розподіляти потоки туристів у часі і географічному просторі, намагатися згладжувати сезонність; забезпечувати захист природної спадщини, яка складає екосистеми і біологічну різноманітність, а також охорону видів дикої фауни і флори, котрим загрожує зникнення; необхідність встановлювати певні обмеження діяльності учасників туристського процесу й особливо професіоналів сфери туризму, яку вони здійснюють в особливо вразливих місцях - зонах пустель, полярних і високогірних районах, берегових зонах, тропічних лісах і вологих зонах, котрі підходять для створення природних парків або заповідників

Негативні й навіть катастрофічні наслідки розвитку туризму на природне середовище мають найрізноманітніші прояви. Насамперед, це перенаселеність і перезавантаження інфраструктури. Як правило, це викликано концентрацією туристів в обмежених місцях. Залучаючи в людську діяльність природні ресурси - утворюється особливий вид ландшафту - рекреаційний: курортні зони, пляжі, лісопарки та ін., де рекреаційне використання є основним. Рекреаційні ландшафти легко

вразливі, а рекреаційні ресурси мають обмежені можливості і дуже швидко вичерпуються. Їх стихійне і нераціональне використання породжує низку екологічних проблем, причому як в районах інтенсивного туристського освоєння, в економічно розвинутих країнах, так і в тих що тільки-но розвиваються і які не мають достатньо технічними і фінансовими можливостями для поповнення використаних туристами ресурсів.

Прибуток від туризму в таких регіонах значно нерідко перевищують збиток, який наноситься зовнішньому середовищу місцевим населенням. В екологічній проблематиці згодом виникають парадоксальні питання (охороняти людину від занадто «олюдненої» та «освоєної» природи (ідея техносфери академіка Г. Хільмі) чи - природу від деструктивних вторгнень людини (заповідні території).

Водний туризм. Складна політична ситуація, бойові дії на сході держави, а також високий рівень злочинності, особливо в деяких туристичних частинах країни також зменшили туристичну привабливість України.

Ще однією перешкодою для розвитку туризму є численні екологічні проблеми та катаклізми. Туристів відштовхує велика кількість сміття на берегах та водоймах України. У весняний період на Дніпрі активізуються процеси евтрофікації та «цвітіння» водосховищ, що не сприяє водному туризму. Відповідні органи комунальних підприємств у містах здійснюють стоки недостатньо очищених стічних вод у річки України.

Багато очисних споруд на території України були побудовані у 60-70 роки ХХ ст., і зовсім не відповідають сучасним потребам очистки каналізаційних вод. Вони занадто забруднюють воду різноманітними небезпечними речовинами – азот, фосфати, нітрати, залізо, феноли, розчинені солі, завислі речовини, важкі метали, нафтопродукти тощо. Це стає небезпекою для риболовного туризму.

Інші екологічні проблеми, такі як накопичення промислових та побутових відходів, забруднення води, надмірні вирубки лісу, необґрунтоване будівництво гідротехнічних споруд на річках – лише загострились. Сучасний

екологічний стан нашої держави серйозно загрожує процвітанню річкового та круїзного туризму.

Вищезазначені проблеми розвитку водного туризму та недоліки системи управління не можуть бути самостійно вирішені без ініціативи державних органів та їх підтримки. Першість туризму у світовій економіці обґрунтовується тим, що сучасна галузь туризму поєднує в своєму розвитку практично усі інші сфери економіки. Тому пріоритетний шлях розвитку туризму на державному рівні, ініціатива у вирішенні описаних вище проблем позитивно діятиме на загальний економічний і соціальний стан України.

ВИСНОВКИ

Як ми бачимо, проблема впливу туризму на водні ресурси України надзвичайно актуальна.

Не можна сказати, що Україна не звертає увагу на стан водних ресурсів. Проводяться всебічні аналізи, дослідження, регулярний моніторинг. Є розуміння основних проблем впливу туристичної діяльності на стан водних ресурсів (забруднення повітря, ґрунтів, поверхневих і підземних вод, використання хімікатів, роботи з поглиблення і розширення гаваней; видобуток корисних копалин на шельфах і в прибережних зонах, виснаження води, забруднення та деградація водних екосистем тощо).

Є розуміння важливості стратегій збереження водних ресурсів в умовах туризму (для забезпечення сталого використання та охорони цих цінних природних ресурсів). Це і ефективне управління туристичними потоками задля уникнення перевантаження деяких водних ресурсів і забезпечення їх більш раціонального використання. І впровадження екологічно чистих технологій: (використання водозберігаючих систем, очищення стічних вод та зменшення використання шкідливих хімічних речовин, адже багато наших очисних споруд морально застаріли). Також все більше уваги приділяється свідомому споживанню водних ресурсів, захисту біорізноманіття та впровадженню екологічних практик у туристичних підприємствах.

Але останні декілька років (сovid-19, зараз – повномасштабна російсько-українська війна) особливо чітко показали, що майже все на нашій планеті взаємопов'язане і має наслідки для людства взагалі, а не лише для нашої країни. З однієї сторони це показало, що будь-яких наших розумінь проблеми, планів та стратегій може виявитися недостатньо. І потрібно об'єднуватися з іншими державами. З іншої сторони з'явилося розуміння важливості України у житті світу. Вихована меншовартість українців повинна зникнути, адже багато наших внутрішніх процесів серйозно впливають на світ в цілому.

Розуміння проблем водних ресурсів України можуть та повинні бути використані для розробки концепції розвитку рекреації та туризму регіонів України, створення привабливих програм інвестування туристично-рекреаційних комплексів різного функціонального призначення, розробки нових туристичних маршрутів та розширення існуючих без негативного впливу на водні ресурси.

Дуже хочу вірити, що, враховуючи всі рекомендації та спільні зусилля різних країн світу, державних органів України, туристичних підприємств та громадськості, можна досягти балансу між розвитком туризму та збереженням водних ресурсів в Україні, забезпечивши сталий розвиток туристичного сектору та збереження природного середовища для майбутніх поколінь.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бошота Н. В., Бутиріна М. В., Вісин О. О. та ін. Перспективи розвитку туризму в Україні та світі: управління, технології, моделі. 4-те вид. Луцьк : Луцький національний технічний університет, 2018. 340 с.
2. Хільчевський В. К. Характеристика водних ресурсів України на основі бази даних глобальної інформаційної системи FAO Aquastat // Гідрологія, гідрохімія і гідроекологія. 2021. № 1 (59). С. 6–16.
3. Мацука В. М. Державне регулювання міжнародного туризму в Україні // Проблеми системного підходу в економіці. 2019.
4. Вишневський В.І. Річки і водойми України. Стан і використання./ В.І.Вишневський. – К.: Віпол. – 230 с.
5. Водний туризм: національний та міжнародний досвід / Б.І.Корпан // Матеріали наукової конференції з міжнародною участю. – Львів, 2021. – 84
6. Романова А. А. Види туризму та їх класифікація у контексті сучасних тенденцій розвитку туристичної індустрії // Економіка і регіон. 2017. № 4. С. 13–19.
7. «Управління водними ресурсами в Україні: виклики та можливості» - Шестаков Ю., Башта А., Яценко І. (2019)
8. Закон України "Про туризм" від 15.09.1995 № 324 із внесеними змінами № 1441-IX від 29.04.2021. Проект Закону України "Про сільський та сільський зелений туризм" від 23.10.2003 № 4299 із внесеними змінами 2911-IX від 07.02.2023р.
9. «Водні ресурси України: проблеми та перспективи» - Духовний В. А., Гнатишина Л. Л., Ільєнко Т. А. (2018)
10. Корчевська Л. Стан, особливості та перспективи туризму у воєнний та поствоєнний періоди. Управління розвитком сфери гостинності: регіональний аспект : матеріали Міжнародної науково-практичної онлайн-конференції, м. Чернівці, 5 травня 2022 р. Чернівці : Технодрук, 2022. С. 337–341.

11. Ніколаєв К.Д. «Екологізація туристичної галузі, її роль у зменшенні впливу на біорізноманіття та навколишнє середовище» / Ніколаєв К.Д., Ісаєнко В.М. // Агроєкологічний журнал, спецвипуск. – К.
12. Бойко В. О., Ключник А. В., Півньова Л. В. Зміцнення конкурентоспроможності підприємств екологічного (зеленого) туризму. Вісник Херсонського Національного Технічного Університету. 2020. №3. С. 213–222.
13. Борблік К.Е. Сталий розвиток ринку туристичних послуг: сутність, цілі та особливості. Проблеми системного підходу в економіці. 2019. Випуск №1(69). С. 65–73.
14. Бойко В.О. Екологічний туризм як складова зеленої економіки. Ефективна економіка.2021. №4. С. 15-22.
15. Хільчевський В. К. Глобальні водні ресурси: виклики ХХІ століття // Вісник Київського національного університету ім. Т. Шевченка. Серія: Географія. 2020. Вип. 1/2 (76/77). С. 6–16.
16. «Водні ресурси та водне господарство в Україні» - Інститут водних проблем і меліорації України (2019)